

Ан
Кохановский

Поэзія

Jan Kochanowski
1530 ~ 1584

Ан Кохановський

Поезії

Переклад з польської,
передмова та примітки
Петра Тимочка

Київ
Видавництво художньої літератури «Дніпро»
1980

И(Пол)
К75

В книгу известного польского поэта эпохи Возрождения
вошли его лучшие франки и песни,
поэма «Шахматы» и циклы элегий «Треви»
Это — первое отдельное издание произведений
классика польской поэзии на украинском языке

К $\frac{70404-181}{M205(04)-80}$ 181-80 4703000000

© Видавництво «Дніпро», 1980 р.

ЧОРНОЛІСЬКИЙ СПІВЕЦЬ

Розквіт лірики в Європі пов'язаний з епохою Відродження. І те, що зробили для цього розквіту, наприклад, Петрарка в італійській літературі чи Ронсар у французькій, по-своєму зробив Кохановський у польській. Усі троє відомі сьогодні як великі майстри ліричної поезії.

Писана живою народною мовою, польська лірика зародилась у XVI столітті, і найвидатнішим її творцем був Ян Кохановський — співець Ренесансової пори, що настала в країнах Північної Європи під кінець XV століття. Коли взяти до уваги еволюційний характер перетворень, що сталися тоді в історії та культурі європейських народів, то слід визнати досить умовними прийняті хронологічні межі Ренесансу і середньовіччя. Коріння відроджувальних процесів сягає глибини попередніх віків, а самі перетворення, що стали помітними в епоху Відродження, були наслідком складних історичних вирувань, котрі привели до послаблення монархічно-папського всевладдя, до швидкого зростання міст, до реформаційного руху та проявів гуманізму, до нових суспільно-політичних течій, а згодом — до буржуазних революцій і загибелі феодалізму як формації.

Кохановський не був єдиним поетом польського Відродження. Його попередники — Бернат з Любліна, Станіслав Клерик з Бохні, Миколай Рей (усі вони писали не тільки латинською, але й польською мовою). Були перед ним і такі поети-гуманісти, як Клеменс Яніцький, Анджей Кржицький та інші. Але тільки Кохановський

досяг у своїй творчості вершин, які (аж до появи Міцкевича) давали повне право називати його першим серед польських поетів. Його поезія, як усяке творіння справжнього митця, не втратила свого значення і сьогодні, вона хвилює і наводить на роздуми.

Про життя Яна Кохановського маємо досить скупи відомості. Народився поет 1530 року в Сицині Радомського повіту. Точної дати народження не встановлено, нею імовірно вважається 24 червня. Пйотр Кохановський, поетів батько, був заможний шляхтич, власник п'яти сіл, займав посади радомського коморника (судового виконавця), а згодом сандомирського судді. Хоч і примножував він, як міг, свої багатства, проте прибутків з його маєтку синові бракувало, щоб без сторонньої допомоги подорожувати та навчатися за кордоном. Ян був другим у сім'ї — крім нього, Кохановські мали ще десятеро дітей. Молодші брати поета, Анджей та Миколай, теж залишили свій слід у літературі як перекладачі творів Вергілія і Плутарха.

Коли майбутньому поетові виповнілось чотирнадцять років, його записали на навчання у Краківську академію. Через три роки не стало батька. Як довго навчався Кохановський у Кракові — не відомо. Ми небагато знаємо й про те, чим він тоді займався, проте немає сумніву, що саме тоді він опанував античні мови і вперше проїнявся ідеями гуманізму (у той час у Кракові вийшли польською мовою твори Еразма Роттердамського, великого гуманіста епохи Відродження, а також трактати польського вільнодумного історика та географа Мацея Меховського і правознавця Анджея-Фрнча Моджевського). Безсумнівно, Кохановський ознайомився тоді і з творчістю попередників — Дантішека, Кржицького, Яніцького та українця Павла Русина з Коросна.

Не міг юнак пройти й повз релігійні реформаторські течії того часу. Хоч і залишився він на все життя католиком, але відома його велика прихильність до реформаторського лютеранського руху — один із латиномовних віршів Кохановського має виразне антипапське зву-

чання. Ось які слова вкладає поет в уста апостола Петра після походу папи Павла IV на Неаполь 1556 року:

Не мав я права збройно захищати
Христа... А ти на тім самім престолі
Чужі краї загарбуєш підступно,
Ллєш кров людську в нечуваній сваволі.

«До папи римського» *

Такі висловлювання можна знайти і в пізніше писаних фразках, але вони вже не мають такої гостроти. Виступати відкрито проти папи поет не наважувався, і це зрозуміло, якщо взяти до уваги, що тогочасна Польща залишалася бастионом католицизму в Європі.

В кінці 1551 чи на початку 1552 року Кохановський подорожує перший раз до Кенігсберга — міста, котре завдяки заснованому там 1544 року університетові стало осередком лютеранської думки. Там друкувалися й польські книжки, написані в реформаторському дусі, в кенігсберзького князя шукали захисту діячі польського реформаторського руху. Треба гадати, що й Кохановський одержав у 1556 році кошти від князя Альбрехта для поїздки в Італію саме через свої симпатії до реформації.

З 1552 по 1555 рік Ян Кохановський навчається в Падуанському університеті; в 1555—1556 роках — у Кенігсберзькому, після чого знову виїжджає до Італії і продовжує навчання в Падуї до 1559 року. Падуанський університет славився тоді як центр культурного і наукового життя в Європі. Саме там точилися завзяті суперечки про те, чи має право на існування література, створена народною мовою, там викладав великий знавець старогрецької культури Робертелло, там заприятелював поет із майбутніми діячами польської культури — Анджеєм-Патрицієм Нідецьким, Анджеєм Дудичем та Станіславом Фогельведером. Повертаючись на рідну землю через Марсель та Париж, Кохановський ознайо-

---

* Тут і далі віршовані цитати подано в перекладі автора статті. (*Прим. ред.*).

мився з творчістю знаменитої французької «Плеяди», зустрівся з її визнанням главою — П'єром де Ронсаром.

Незважаючи на те, що Кохановському були добре відомі здобутки італійської та французької літератур, створені мовами народними, сам він у роки навчання пише свої твори латиною. Латинські поезії, за окремими винятками, ввійшли у три книги пісень, од, елегій та епіграм, опублікованих здебільшого після смерті поета. Однак славу великого співця Польщі принесли Кохановському твори, писані польською мовою. Першим з-поміж них був вірш «Про смерть Яна Тарновського», надрукований у Кракові в 1561 році. Це — написана в тогочасному стилі погребна пісня, в якій поет оспівує вчинки та заслуги померлого і висловлює впевненість у тому, що вічне, позбавлене злигоднів загробне життя буде нагородою небіжчиків за всі його чесноти, пасамперед — за служіння вітчизні. Думки, які містить цей вірш, стануть провідними в багатьох пізніших творах Кохановського. Наступного, 1562 року була видана поема «Сусанна», біблійна тема якої стала тоді дуже популярною в літературі. В біблійну фабулу цього твору вкладає головна ідея поеми — утвердження людської гідності, яку ціною власного життя готова захищати героїня.

1559 року при розподілі спадщини поет отримує половину угідь у Чорнолісі — маєток, як на ті часи, вельми скромний. Цього ж року починається десятилітній період його життя при королівському дворі, пробиць про яке дійшло до нас небагато. Меценатами поета в ті роки були великий коронний маршалок Ян Фірлей, віце-канцлер, а згодом краківський єпископ Пйотр Мишковський. Останній для матеріальної підтримки віддав Кохановському дві парафії — познанську та зволенську. Священицького сану поет, однак, не приймав, і в косяолах згаданих парафій правила вікарії. Приблизно 1564 року Кохановському присвоєно довічне звання королівського секретаря.

В роки двірського життя написано значну частину

польських творів, серед яких є два поетично-публіцистичні — «Згода» і «Сатир, або Дикий чоловік». Від зору Кохановського не могли сховатись ознаки розкладу шляхетського стану, розбещеність, лихатість і захланність шляхти, що невдовзі спричиняться до цілковитого занепаду польської держави. Виявлення цих вад, уболівання за долю батьківщини, звернення до розуму й сумління людей, що забули про свої обов'язки,— основні мотиви «Згоди» і «Сатра».

В середині шістдесятих років виходить друком напівепічна поема «Шахи», написана, певно, раніше (можливо, в італійський період). Ідею написання цієї поеми підказав Кохановському твір італійця Марка Віді, однак «Шахи» це є ні перекладом, ні переспівом, а цілком самостійною захоплюючою поетичною розповіддю про шахову гру двох лицарів, котрі змагаються за руку датської королівни.

З 1570 року починається осталий, так званий чорноліський, період поетового життя. Кохановський практично пориває з двором, оселяється у своєму Чорнолісі, щоб до кінця своїх днів жити трохи відлюдницьки, зате тихо і незалежно. Мине п'ять років, і немолодий уже Кохановський одружиться з Доротою Подльодовською, яку потім оспіває в одній з купальських співанок. Спокійне сільське життя, турботи про господарство і сім'ю, творчу працю поета лише зрідка перериватимуть поїздки у Краків, Люблін та в інші міста до друзів і знайомих. Побачене й передумане під час подорожувань по різних країнах та життя при дворі утвердили цю чутливу, філософськи настроєну людину в переконанні, що захланність, високі, не завжди справедливо заслужені, посади та великі маєтки не можуть бути цінностями, гідними справжньої людини. Недарма Кохановський пише:

Що більше у людей помірності і стриму,
То більшу робить бог тим людям ласку зриму,
І горнутья вони до тих, які не мають
Багатств, а ненажер іздалеку минають.

Пісня IV з другої книги пісень

Саме тому поет відмовився від світської та від духовної кар'єри.

У Чорнолісі Кохановський написав значну частину своїх найкращих творів польською мовою, серед них — віршовану драму «Відмова грецьким послам», що тематично запозичена з гомерівської «Іліади», «Купальська пісня про Субітку» — цикл співанок, створених під впливом фольклору і чудових народних обрядів. У ті ж роки Кохановський переспіває і видає «Давидів псалтир», продовжує писати пісні та фразки.

Поет залишив нащадкам дві книги «Пісень», що були надруковані вже посмертно в 1586 році. Деякі з пісень вийшли ще пізніше. Те, що Кохановський майже не друкував їх за життя, не означає, що були вони тоді нікому не відомі. Навпаки, їх переписували, читали й широко розповсюджували. Піснями і фразками започаткував Кохановський два нових жанри в польській ліричній поезії. Запозичивши термін «пісня» («сагмен») у Горация, він створює зразки нових ліричних творів з широким діапазоном звучання, — від урочистого, як в одах, до звичайного, майже розмовного, переливаючи в них патріотичні й любовні почуття та моральні рефлексії. Є в тих піснях і жартівлива усмішка, й особисті переживання (хоч і без життєвих подробиць), мовиться про конкретні історичні події важливого суспільного значення. В пісні чотирнадцятій (з другої книги пісень), що потім була включена у «Відмову грецьким послам», чорноліський співець промовляє до можновладців:

До вас, до мужів посполитої справи,
Жерців правосуддя, сумління держави,
Що люд свій взялись вести істин шляхами,
Як стадо господне, звертаюсь словами:

Затямте, — як високо б ви не злетіли,
Що ви боже місце на світі посіли,
І думати слід вам не стільки про себе,
Як брати до серця всі людські потреби.

Суворий тон цих рядків особливо підкреслює високу вимогливість до себе та відповідальність, без яких поет

не допускав, що хтось має право брати на себе місію вести народ.

Кохановський багато й сумлінно вчився у Горация. І в піснях, і в фрашках значне місце займає антична тематика, міфічні образи та події,— але, за винятком деяких перекладів, Кохановський не повторює римського поета, а переспівує його по-своєму, вводить польські образи та мотиви, сприймає світ крізь призму людини, котра живе в епоху Відродження.

З багатьох пісень і фрашок світить нестримне сяйво життєрадісної поетової натури. Чеснота, слава, добре ім'я, нагорода за добро чи зло — ось слова, які часто зустрічаємо в його поетичній мові і які були для нього категоріями суспільними, етичними й естетичними.

Окреме місце серед пісень займає «Купальська пісня про Субітку». Пов'язана з фольклором, народними піснями та обрядами, вона є пасторальною інсценізацією купальського обряду біля вогнища (субітки) з оригінальними співанками і свідчить про велику поетову любов до народних звичаїв, про свідоме використання народної творчості. Пасторальність цього твору виявляється в ідилічному оспівуванні сільського життя, що минає у праці і не позбавлене радощів та гризот,— ідеал його поет висловлює в дванадцятій співащі:

Тут люди завжди в роботі,
Живуть без лишку, в чесноті,
В старанні богоугоднім,
Ретельнім і благороднім.

Цікаво, що ця остання співанка є також парафразою Горацийового вірша. Хоч кожна з дванадцяти пісень твору тематично відрізняється від інших, твір у цілому можна було б назвати поемою про пісню, що звеличує і засуджує, радує і засмучує, але завжди підтримує людське в людині.

Фрашки писав Кохановський також протягом усього життя. Фрашки — короткі ліричні вірші філософського, громадянського, любовного звучання з найрізноманітнішою тематичною основою, що дозволяють у стислій

формі (іноді за допомогою лише двох рядків) передати ставлення поета до певного явища чи висловити влучну думку. Слово «фрашка» означає в польській мові дрібницю, а звідси — і невеличкий твір, що ніби не має поважного змісту. І саме тому фрашка відкриває перед поетом нові можливості для самовираження. Якщо в піднесеному ладі пісень людське сумління та чесноти протиставляються злій Фортуні, то у фрашках це набуває жартівливого, а часом і в'їдливого характеру. Роздуми, на які наводять нас фрашки, не відрізняються за своєю суттю від роздумів у піснях, а тільки дещо на інший лад доповнюють їх. Слід зауважити, що Кохановський не дав їм якоїсь чіткої структурної будови чи строго визначених форм. Він засвоїв немало від своїх античних та тогочасних попередників, але, як кожен творець, неохоче обмежував себе якимись нормативними рамками.

Близько півсотні фрашок запозичені з «Грецької антології», зібраної римлянами ще в I столітті до н. е. Фрашки мають багато спільного з давньогрецькими епіграмами, але відрізняються від них самотутністю, виразною сатиричною спрямованістю. Якщо фрашки не мають чіткої, обов'язкової для всіх, структури (кожна зокрема її має!), то смислова будова в них завжди чітка і ясна; висновки автора завжди обгрунтовані попередніми думками і ніколи не бувають несподіваними. Яскравим прикладом такої обгрунтованості може бути фрашка «На проповідника», у якій на питання, чому він не чинить так, як навчає інших людей з амвона, прелат відповідає:

«Я п'ять сотень, любий пане, маю за казання,
Але й тисячі не взяв би, щоб по власній волі
Жити так, як я навчаю інших у костьолі».

Творчість Кохановського виросла на добре зораному попередниками ґрунті і свідчить про високий рівень польської поетичної культури в тодішньому слов'янському світі. Популярність поезії Кохановського переконливо підтверджує те, що протягом півстоліття після смерті

поета його ліричні твори витримали 12 видань; 12 разів виходили до 1639 року і «Фрашки». Цікаво, що свого часу фрашки були заборонені єзуїтською цензурою, як «непристойні», а самому поетові причеплено було ярлик еретика. Цій події присвячено вірш «На фрашки Кохановського» Вацлава Потоцького — польського поета XVII століття.

Нелегкою була поетова доля і в його затишному Чорнолісі. 1577 року вмирає брат Каспер, а 1578 чи 1579 року — донька Уршуля, за нею — її сестричка Ганна. Смерть дитини і глибокі душевні страждання, викликані нею, спричинились до написання «Тренів» — лебединої пісні Яна Кохановського, про котру Міцкевич у своїх паризьких лекціях зі слов'янської літератури сказав: «З усіх його писань найцікавішим оригінальним твором, безперечно, є цикл «Тренів», написаних по смерті дитини. Неможливо знайти щось подібне в літературі жодного краю».

Ліричним героєм тих жалобних елегійних пісень є сам поет — безталанний батько, сповнений смутку і болю, який у цвітінних роздумах над своїм горем напружено шукає якогось виходу, заспокоєння і, не знайшовши його, доходить до справжнього душевного бунту в уявній розмові із Цицероном у трені шістнадцятому:

Не кам'яні ж бо ми, і серця струни,
І мислі наші б'ють під ритм Фортуни.
Прокляття! Чи душі тій легше стане,
Як ятять рани?

Та, незважаючи на душевний надлом, що відчувається при читанні «Тренів», поет виходить непереможеним із цієї «ідейної кризи». В трені дев'ятнадцятому устами своєї матері, яка з'являється йому вві сні, він повчає сам себе:

...мудра людина
Передбачити все те зарання повинна,
Не в минулому жити — в прийдешнє глядіти,
Злу і добру Фортуна готова зустріти.
Стій на тім як людина й людського носитель!

«Трени» вийшли друком у 1580 році, і все, що було написано після них, вже не мало такої чарівливої поетичної сили. Останні роки життя поет присвятив головним чином упорядкуванню та підготовці до друку свого творчого доробку обома мовами — польською та латинською. Цікаво, що деякі його твори побачили вперше світ у Львові. Немає сумніву, що творчість Кохановського віддавна була добре відома на Україні.

Помер чорноліський співець наглою смертю 22 серпня 1584 року в Любліні, де тоді з'їхався сейм і куди він подався був, щоб звернутись до короля в родинних справах. Похований у Зволени, педалеко від милого його серцю Чорнолісу.

Творчість Яна Кохановського була джерелом натхнення для всіх наступних поколінь польських літераторів. До її образів і тем зверталися Самуїл Твардовський, Францішек Князьнін, Ципріян Норвід, Болеслав Лесьмян, Юліан Тувім, Владислав Броневський, Констати Галчинський, Антоній Слонімський та багато інших митців слова. Постійно перевидаються твори Кохановського — вони стали невід'ємною частиною культури братнього польського народу.

В одній із пісень Кохановський звертався до своїх сучасників:

Чи хтось є, що минуші зневажив би справи
І зі мною для доброї людської слави
Без вагання віддав би здоров'я і сили,
Щоб по смерті ми хоч імена залишили?

Важко сказати, скільки сучасників відгукнулось тоді на його звертання, але сам він добру людську славу заслужив навіки.

Петро Тимочко

*Його милості панові Яну Кишиштофу,
графові з Тарнова, войницькому
каштеляну*

ПЕРЕДМОВА

Прагну я війну дивну описати,
На якій не вздриш, щоб поснули лати;
Зайві там мечі, арксбузи, кулі,
Не одержиш рац, ні синця, ні гупі.
В тій війні не йдуть на криваве грнще,
А стають на стіл, як на бойовище,
Разом з раттю два королі навпроти,
Порівну в обох різних військ, піхоти,
Світлу ті взяли, інші — чорну зброю;
Віграє той бій гетьман з головою.
Графе мій, прийми дар оцей, хай бідний,
Поки я тобі не вчню більш гідний
Для утіх душі, щирого привіту,
Заодно й себе показавши світу.
Прикладів ти тьму маєш в ратній справі,
Війни завжди в нас точаться криваві;
Знаєш, де і як стати таборами,
Як в атаку йти грізними полками,
Угадати час, низом чи горою
Вивести людей із тяжкого бою.
Я ж того не втну і для тебе, пане,
Буду шикувать військо дерев'яне.
Вислухай мене, геть відклавши справи,
Як на той двобій розгортають лави,
Бо ж і Аполлон лука вік не тягне,
Відкладає вбік, як співати прагне.

В короля датчан, Тарсеса, вродлива
Виросла дочка. Всі німили з дива,
Бо на цілий світ не було їй пари.
Тож з усіх країв глянути на чари
Й щастя пошукать їхали до двору
Знатні женихи в ту минулу пору.
Повно там було завжди тих чужинців:
Чех, поляк, француз ще й немало німців.
Першість між усіх мала двійка славна,
Що служила вже при дворі віддавна:
Федор і Божуй — лицарі зі знаті
І найбільш з усіх женихів завзяті.
Крадькома вели спірку між собою,
А король не мав від обох спокою,—
Врешті так свої душі розпалили,
Що були б себе в поєдинку вбили.
Поки батько міг, не приймав ухвали,
Бо обох любив, та як битись стали,
То вкінці збагнув, що на їх прохання
Видати дочку мить прийшла остання.
Викликав король їх тоді в палати,
Точені звелів шахи показати
Й мовив: «З ними в герць! Хто в нім переможе,
Ждатиме того королівни ложе».
Вдячні королю, молодці спитали,
Де й коли до гри приступити б мали.
В замок їм відвів місце для змагання
І два тижні дав для приготування,
Ще й листи вручив без різниць по змісту
З описом, як слід гру вести шахісту:

«Хто збагнув сю гру, сміло наступає,
Хто не зрозумів, краще хай спитає.
Наперед беруть дошку. Креслять мітки —
Рівно шістдесят і чотири клітки.
Чорна клітка йде, а за нею біла —
Упереміж з них шахівниця ціла.
А на дошці тій виростає строем

Рать у два ряди грізна перед боєм —
Так чотирикрат по чотири стане
З двох сторін у лад військо дерев'яне:
Тури по краях, обіч кінні вої,
Потім два попи, що також при зброї;
Королева тут і король на полі,—
Він обрав чужий, та — свій власний колір.
В перший ряд стають піші незаможні,
Ділять ті війська клітинки порожні.
В грі тій має хід свій фігура кожна,
Через жодну з них скочити не можна,
Право на стрибок тільки вершник, звісно,
Має без завад навіть там, де тісно.
Йти і бить тура має повне право
Наперед, назад, вліво і направо.
Вершник в третій ряд з закрутом стрибає
Й кольори клітин кожен раз міняє.
Із кінця в кінець, через білі й чорні,
Можуть навскоси йти попи проворні.
Королеви бійсь: б'є чужих півроку
Ввічі і назад, навскоси і збоку;
Часом так, як піп, ходить під час бою,
Лиш не може йти вершника ходюю.
Королю не слід бігти без потреби,
Він, хоч повен сил, дбає перш за себе
І пильнує місьць навкруги ретельно,
Б'є на тих полях всіх чужих смертельно.
Доки ж не рушав з місця й голод чує,
В необхідну мить в кухню рокірує.
Піший прямо йде, тільки коле збоку
І не робить більш, як одного кроку;
Правда, перший раз може, як сміліший,
Зразу в третій ряд походити й піший;
Дійде ж до кінця у ворожім стані —
Значить те саме, що й крульова-пані,
І тоді пішак королю так само
Об'являє шах навскоси і прямо.
Врешті нагадать буде не на шкоду:

Примусове в грі чергування ходу —
Йде один, за ним другий ходить строго,
Ставлячи свого там, де вбив чужого.
Грі кінець, коли військо десь вороже
Здавить короля й він втекти не може.
Хай в сильці король, війська вже немає,—
Та без шаха все ж мата не буває».

Отаке в письмі врученім стояло.
І вони, хоча й вчилися немало,
А проте, його пильно прочитавши,
День у день для вправ грали в шахи завше.
Як настав їх час — знаючи умову,
Скочили в сідло, не діждавшись зову,
Словнені надій райдужних і страху,
Щоб, бува, в тій грі та не дати маху;
Бо коли б знаття, хто з них після спору
Лишиться, а хто забереться з двору,
Легше їм було б, знали б перед грою,
Як триматись їм і владать собою.
З волі короля все йшло по порядку,
На столи обід подали спочатку,
Разом з королем сіли гості звані —
Свідки й глядачі шахової брані.
Як зняли обрус, слуги до кімнати
Шахи принесли, й перш, ніж розпочати,
Помовчавши мить, до присутніх мову
Вів король: що він, вірний завжди слову,
Зволикав без злих умислів сю справу,
Бо обох признав гідними по праву,—
Й дотепер вагавсь, по вітцівській волі
Вирішить не міг доньчиної долі.
«Хай Фортуна в грі, де всі сили рівні,
Нам покаже, з ким жити королівні,
А присутнім всім на отім змаганні —
Не встрявати в гру. В спірному питанні
Висловитись, хто походив невміло,
Більш анітень; знай, про що йде діло».

Час настав. Війська перед грізним боем
Шикував свої кожен рівним строем:
Біле вів Божуй, Федору припало
Чорне повести, що навпроти стало.
Королі пішли у свої загони,
На обох блищать золоті корони,
В кожного жона обіч величава,
Зліва в одного, друга стала справа.
Королеву піп взявся сповідати,
Біля короля другий став на чати,
Лицарі верхом за попами стали,
Серед військ своїх остраху не знали;
На краях, з боків, на клітшини кутні
Стали на слонах дві турн могутні;
Як прикрили ряд пішаки собою
І готове в них все було до бою,
Жереби тягли (пезначні дрібниці):
Хто із них почне гру на шахівниці.
Федору Божуй простягнув по миті
В кулаках обох пішаки закриті:
Федор правий взяв, витягнув невдало,
Вийшло — перший хід біле військо мало.
А тепер пора б геліконській панні
Все оповісти, що було в змаганні:
Хто, коли, яким викрутився ходом,
Поки та війна не скінчиться згодом,
Скільки вояків згинуло на полі
Й голови чиї покотились долі.
Далі йти боюсь, бо не знаю броду —
Бачу наперед на путі негоду;
Сядьте за кермо і вітрила ставте,
Де не зможу сам, ви мене поправте.
Отже, перший хід мав Божуй по праву
Й вислав пішака на ворожу лаву,
Що в строю прикрив кралю перед боем;
Федор не злякався, з гідністю й спокоем
Вмить віддав наказ, щоб назустріч чорний
Виступив пішак — теж такий придворний.

Ні один із них не зійшов з дороги,
Стали і стоять, бо не мають змоги
Битись лоб у лоб — хто стоїть навпроти,
А не навкоси, їм не проколоти.
Потім з військ обох інші крались стиха,
Щоби наробить ворогові лиха,
Поки чорний зух, ще з початку брані
Вирвавшись вперед, у ворожій стані
Пішака не вбив, що в одінні білім,
Сам на місці став, щойно опустілім;
Тут його мечем, виждавши хвилини,
Рубонув пішак з білої дружини.
Перейшов король в чорному убранні
В кухню — за туру і ряди останні,
А на конях в бій лицарі вступили
І жахливих шкод пішим паробили:
Кожен налітав, шаблею бив мітко,
Три-чотири тям, поодиначі рідко.
Та коли Божуй пищив військо піше,
Федор щось в умі виснував хитріше:
По усіх полях вів свою кінноту,
Та не гнав її на просту піхоту,
А спинив коня, вздрівши розлад строю,
Й шах дав королю справа за турою.
Зрозумів Божуй — не минути втрати,
Дві фігури враз трудно захищати,
И короля відвів. Серед бою, грому
Лицар збив слона і туру на ньому.
Білим немала скрута в тій утраті,
Бо сильніш турн тільки краля в раті.
«Тут тобі кінець, лицарю — мій враже,
Май хоч сто голів, кожна з них поляже!» —
Мовив так Божуй і прикрив дорогу,
Щоб ніхто не смів вийти на підмогу.
Лицаря взяв страх: як тут дати раду —
Виходу нема спереду, ні ззаду,
Краля рве ряди, ломиться до нього,
А кругом бійці лицарства чужого;

Вдарила — і він тільки й мав розваги,
Що із честю вмер від такої шпаги.
Ледь живий Божуй, гнів кипить у ньому,
Згубу на крилі він відчув вагому;
Мститись чорним рад, та не має змоги,
Схожий на бика, що в борні збив роги
Й осліп заметавсь з болю в дикій гуші,
Чути рик страшний вздовж і вишир у пуші.
Отакий Божуй вигляд мав, невдаха,
Як згубив туру, не дозрівши шаха.
Хто б не навернувсь — б'є, січе, стріляє,
Не шадить того, що і захист має,
Щоб чуже побить, жертвував і власне —
Вів на вірну смерть військо те нещасне.

Федор завжди й скрізь мав кмітливі ходи,
Висновки робив, користав з нагоди,
Королеву збить був наготові,
Йти впритул звелів хитро пішакові;
Щоб зрадливий хід не розкривсь зарано,
Бідкався, що він походив погано,
Сам давно попом ціливсь в кралю правим
(Хто б не спокусивсь ходом тим лукавим!);
А що той пішак закривав дороги,
Ним атакував і не дав підмоги.
Зуб гострив давно вже Божуй на ланця,
Тільки миті ждав збити ошукаця,—
Лиш торкнувсь його, Федор, мов з рушниці,
Кинувсь і потяг кралю з шахівниці.
«Стій! — сказав Божуй,— ти гарячий, брате,
В шахи так панам не годиться грати;
Кралю поверни, хід іще за мною,
Так я не дійду до пуття з тобою!»
Федор відповів: «Як назад ходити,
То й по судний день гри не закінчити;
Хто чого торкнувсь, тим самим звичайно
Робить хід у грі шаховій негайно!»
А на те Божуй: «Свідками панове,

Що не мали ми про таке умови!»
Розсудили всі, хто дививсь за грою:
Йти потрібно тим, що торкнув рукою;
Та оскільки їх не застерігали,
То вернути назад кралою наказали.
Велено їм більш не вертати ходу —
Як торкнув, то йди, так водилось зроду.
Федор повернув, гнівний до безтями,
Кралою Божую й мало що руками
Не змахнув тих військ, стримався від злості,—
Зважив, що до гри придивлялись гості.
Згодившись вкінці на таку вимогу,
Думав, де б йому ще підставить погу,
Тож вєлів ксьондзу, мастаку до скоку,
Йти атакувать королеву збоку.
Тут йому Божуй: «Я обман твій бачу,—
Іншим покажи хитромудру вдачу!»
Ніби мимохідь, без труда і гадки,
Змусив він ксьондза йти негайно задки.
Вже пильніш тепер дивляться на руки,
В запалі, бува, пхають по дві штуки,
Свій свого б побив, не боїться збитку
Ради переваг, власного пожитку.
Прикро, збоку глянь, та в сум'ятті бою
Гав ловить не час, думай головою!
Лицар із попом з білого загону
Через клітку вряд стали із розгону,
Налетів пішак з чорної дружини,
Ради вже нема — хтось із двох загине.
П'яти намастив утікати кожний,
Ждуть, кого спасе з них король вельможний.
Вартість на війні має лицар кінний,
Перешкод не зна, саме тим і цінний,
Шахом доведе ворогів до втрати,
Мусить перед ним сам король тікати;
Він накоїть бід інколи немало,
Як стоять тура з кралею невдало.
Ганити попа теж не дам нікому,

Бо шкідник і він в ділі бойовому;
Інші зблизька лиш, він здаля по змозі
Дасть підтримку всім при якійсь загрозі,
Може дати шах — це чогось та варте,—
Берегтись тоді треба не на жарти.
Кажуть так знавці: сильний в тому спорі
Лицар в тісноті, піп, що на просторі.
Власне з тих причин лицаря не даром
Приберіг Божуй, а попа ударом
Підлий вбив пішак; він упав на грище
Та й не звівся вже — ліг у гробовище.
В кралю вже давно мітить лицар чорний,
Ходу не дає піп йому моторний
І пішла тура півстріч в білім строї —
Грізний войовник при відмінній зброї.
Кралі шах дає миттю лицар білий,
Дунав: не рискне жоден воїн смілий
Йти на захист їй. Щоб його збороти,
Вже наставив лук чорний піп навпроти.
Хоч дививсь навкруг кінний лицар пильно,
Та його пішак вдарив збоку сильно,
В латах перебив панцирову бляху
Йї мало не наскрізь проколов невдаху.
Трупа зволокли. Тут же незабаром
Вбив ксьондза пішак пращовим ударом.
В люті мчить за ним інший в ту ж хвилину:
«Королівських слуг б'єш, собачий сину?»
І таку страшну метушню вчинили,
Буйство підняло дві ворожі сили,—
Там із грізних тур постріли гриміли,
А попи з тятив послали стріли,
Грали кіньми скрізь лицарі в гонитві,
Кожен кут кипів у шаленій битві.
Піші, рада, двір змішані в тім вирі,
Пізнають своїх тільки по мундірі,
Вирішає все щастя та відвага —
У котрого з військ більша перевага.
Той чужого б'є, сам уже вмліває,

Розгорівся бій, лавами хитає,
Наче од вітрів на північнім морі,
У буремні дні хвилю на просторі
Хвиля доганя; вдарившись об скелю,
Котиться назад у морську пустелю.
Бігає з мечем королева біла,
Б'є на смерть, кого б на путі не стріла;
Вдарила попа, і назад ні кроку,
Наступає вже на туру високу.
Блискає навкіл шаблею, проворна,—
Безпорадно рать скупчилася чорна;
Рветься в шатра, в тил, через частоколи,
Через вал, обоз, скрізь рубає, коле.
Дивиться король — в чорних кепські справи,
Стримати пора білих ратні лави,
Королеву в бій вислав невідкладно —
Наробила див, була безпощадно.
Голову чию ти стяла в борінні?
Скільки, пані, душ на твоїм сумлішні?
Із обох сторін, жваві у погоні,
Падають на бік чорні й білі коні.
З пішими підряд і хорунжий згинув,—
Той потяг його, цей попа відкинув.
Хто поразки всі, хто словами втрати
В тій тяжкій війні може змалювати?
Навкруги лежать трупи дерев'яні,
А кінця нема смертоносній брані;
Як попало йдуть, наче очманілі,
Падають там скрізь вої чорні й білі,
Піша й кінна рать; тільки дві кохані
Жони королів, войовничі пані,
Впевнено стоять серед шахівниці,
Кидують навкіл стріли-блискавиці:
Хоч їм кулю в бік — не відступлять, вперті,
В битві ні на крок, не бояться смерті.
Втім, два королі в'язнів пильнували
Й тих, що на полях трупами упали,
Щоб, бува, котрийсь та якимось чудом

З мертвих не з'явивсь поміж ратним людом.
Тож не знати, де білий вождь взяв сили,
Що йому на герць знову воскресили
Лицаря, попом з арбалета вправно
Перед королем вбитого недавно.
Нишком у юрмі став на шахівницю,
До меча тягнув, як живий, правицю,—
Мовби відьми ті фессалійські вміло,
Скликавши чортів, у застигле тіло
Душу в дикій грі вставили фальшшву.
Труп ожив,— дивись, не повіриш диву:
Бачить, мовить щось, мов не сталось лиха,
Радий, що і він знов повітрям диха.
Та вступить не встиг лицар той до січі —
Федору здаля він упав у вічі,
Федор усміхнувся, мовить: «Свіжі сили!
Пйотровиша ти воскресив з могили?
Маєш право й так, свідок — труп трирічний
Хай у світ іде знову потойбічний!»
Не всміхнувся Божуй, ставши безутішним,
Не згадав святих, щоб не бути грішним,
Лицаря забрав геть із шахівниці,—
Йди, сердешний, знов спати до гробниці!
Та тепер ще більш кожен з них став пильний,
Всякий хід, стрибок брав під захист сильний,
Знов пішли у бій королеви смілі
І мордують, б'ють, мов оскраженілі,
Потім з двох боків стали на сторожі
Гнать од королів сили всі ворожі.
Раптом обійшла негрятянку біла
І знесла мечем — та й моргнуть не вспіла;
Здобиччю однак тішилася даром —
Збили і її боковим ударом.
Глянувши на те, плакали всі з жалю,
Бо в обох військах шанували кралю.
Чути б кожен міг плакальниць ридання,
Як несли тіла їх на поховання.
А опісля всі, здатні ще до бою,

Шатра королев облягли юрбою,
Кожен до свого; всіх одне лякало,
Що з обох сторін сил лишилось мало.
Та проте було трохи тої моці
Для подальших битв ще на кожнім боці:
В тебе піп, тура, чорних військ королю,
Є два пішаки, лицар мчить по полю;
Ти, владико військ білих,— не бідніший! —
В тебе, крім тих всіх, є один ще піший.
Інших вже давно перебито в герці,
Глянеш навкруги — защемить у серці,
Бо з обох боків стільки люду впало,
Шляхта полягла і дворів не стало,
Королі сумні, так їм журно, схоже,
Що лягти без жон доведеться в ложе.
Хоч горять вогнем першого кохання,
Та закон велить: для владарювання,
Оборони, війн, світського прийому
Вибрати жону в випадку такому.
Наперед король, що війська вів білі,
До служниць, котрі залишились цілі,
Мовив, що яка б не була собою,
А одну із них обере жоною,
Ту, яка вперед крізь ворожу зграю
Сміло добіжить до самого краю.
З трепетом сердець вірні три служниці
Мчать через поля рівні шахівниці,
Серед них одна, в пішому змаганні,
Вибігла вперед на поля останні,
З криком до мети рвалась прудконога,
Додала їй сил близька перемога.
З боку чорних військ не було їй спину —
Їхній-бо король теж шукав дружину,
Гнали навпростець у пориві спору,
Стежили усі, хто поспіє в пору.
Тільки чорна йшла повільніш, як біла,
І на друга ждять ратного воліла,
Щоб тим часом піп з лицарем у парі

Рештки білих військ добивали в чварі.
В білих залишивсь лицар із турою,
Та король глядів пильно за жоною.
Тільки-но на край скочила з розгону,
Зразу одягла золоту корону.
В грудях відлягло, підбадьоривсь білий,—
Чорному зате й світ уже немилий,
Відступив у кут, не прийнявши бою,
Загнаний туди кралею новою;
Та його чимдуж прагла побороти
І турою ряд всіх клітин навпроти
Перекрила враз, дуже їй кортіло
Йти на короля й завершити діло.
Федору біда! Став сливе що в маті,
Думали — кінець скоро чорній раті.
«Все, небоже, здайсь!» — збоку говорили.
Брав сердегу жаль, зраджували сили.
Як відбити мат, думав бідачнсько,
Соромно йому, що поразка близько.
Вечоріло, втім, сонце вже сідало,
Федор розумів — з мата втіхи мало,
А Божуй йому заявляє сміло:
«Що ж нам розійтись, як вершиться діло?»
Та зійшлась на тім більшість наостанку,
Щоб спинити гру й догравати зранку.
Перш піж відійти, шахи позначили,
Як з обох сторін шикувались сили:
Близько від тури (хай затямить кожний)
Чорний, у кутку, був король вельможний,
Вершник перед ним став на поле п'яте,
Шосте в ряді тім встиг пішак зайняти.
Справа, поруч з ним, другий став до ладу,
Через поле піп боронив їх ззаду.
Ще король дививсь на коня баского
З-поза пішака й лицаря чужого,
Другий ряд тура берегла висока,
З короля в куті не спускала ока,
В тім самім ряді королева стала

І ксьондза весь час добре пильнувала.
Отаким війська зупинились строем,
Чорні мали хід перший перед боем;
Варта прибула чатувати двері,
Йти король звелів гостям до вечері.

Щось не їсть, не п'є Федор серед знаті,
Ледве що живий через шахи кляті!
Всі до нього п'ють, жарти всім і смішки,—
В нього ж на душі мов шкребуться кішки.

Спати розійшлись гості по кімнатах
В замку, де кругом вартові на чатах.
Тоскно ждати вже королівні Анні,
Бо не зна, чия візьме на світанні.
Правда, на обох з ніжністю гляділа,
Та не знать, за ким більше серцем мліла.
Вивідавши все, втерпіти безсила,
Ключницю стару за рукав схопила,
Крізь таємний хід бігли вдвох щосили
В залу, де гравці шахи залишили.
Вчувши голоси, взнавши по'обличчі,
Папшу повели в залу вартівничі.
Анна до стола кинулась, питає
У вартівників: «Хто якими грає?»
Бачить — чорним зле, що й придумать годі! —
Білі мат дадуть їм при першім ході.
Та якби вперед чорні походили,
Може, в битві тій і зросли б їх сили.
Мовила: «В бою лицар більше може,
А з попом завжди радитися гоже;
Милому не жаль жертви дорогої,
Щоб лиш тільки йшли швидше піші вої».
Вмить на короля бивні повернула,
А коли пішла, варта плач почула.

Федор вже позбувсь мрій про королівну,
В виграш мав Божуй віру безсумнівну;

Швидше б день настав — просить він у бога,
Федор — дати ніч довшу якомога.
Ніч, як завше, йшла і минула впору,
Сонце золоте піднялося вгору,
Федор одягав неохоче шати,
Знав, що чудом лиш може не програти.
«Йди! — немов відчув клич непереможний,—
Щастя нам несе інше рапок кожний;
Бо кому вмирать богом ще не дане —
Хай би і сконав, із могили встане».
Вийшов після всіх із кімнати вранці —
На лиці горять, як вогонь, рум'янці.
Прикривав, як міг, хвилювання сміхом,
Ніби й не журивсь, кепкував над лихом.
В залу увійшли, сіли знов за шахи,
Там був той самий клопіт в бідолахи,
Бо відбити мат, бачить, неможливо;
Хто, пита, в тури ставив бивні криво.
Мічені ж були вчора білі й чорні.
«Слухай, та ж на те блазні є придворні».
Справу з'ясував воїн із дозору:
Королівна в зал у вечірню пору
Входила удвох з жінкою старою
Й повернула вбік бивні під турою.
Не втерпів Божуй: «Що ж тоді сказала,
Може, вже й ім'я мужа називала?»
«Мовила: «В бою лицар більше може,
А з попом завжди радитися гоже;
Милому не жаль жертви дорогої,
Щоб лиш тільки йшли швидше піші вої».
Усміхнувсь Божуй і сказав прилюдно:
«Зрозуміти всім ті слова нетрудно,—
Лицар може більш довести рукою,
Піп працює більш завжди головою;
Й Федор все б віддав, не жалів би втрати,
Щоб у жони міг королівну взяти;
Та й не дивно теж, що іде піхота,
Бо коня й човна не придба голота».

Федор відповів: «Поблазною, мосьпане,
Легко жартувать, як біди не стане».
Сам сидів, підпер голову руками,
Вирішав ходи й нігті гриз зубами.
Думав, де б то в бій лицар встряв сміливий,
Що за раду б міг дати піп кмітливий,
Жертва дорогá — теж не безпричинна,
Йти чому вперед піша рать повинна?
Мабуть, не дарма, піби пенароком,
На слоні туру повернула боком?
Добре міркував, а Божуй, мов жало:
«Федоре, тобі ще синців замало?»
Федор був глухий, серед гаму, шуму
Зосередився, не помітив глуму.
Зміркувавши все та зібравши волю,
Встав і так сказав: «Любий наш королю!
З кожної біди вихід є надійний,—
Добре пам чи зле, завжди будь спокійний.
А кого бичем доля не побила,
Саме тим йому й ласки не зробила;
Той, хто до небес рветься в дні спокійні,
Не розгорне крил, пишкне в 'буревійні.
Хай звершиться вже! І зверніть увагу,
Хто завчас радів, святкував звиягу.
Як би не було, я даю вам слово,
Мат за три ходи дати — і готово!»
Вчувши це, король ближче сів на лаві,
Що ж то за кінець буде — всі цікаві.
Гасло подали, і єдиним кроком
Стала вмить тура королю під боком.
Бевзю, як ти йдеш? Видно, втратив міру?
Нащо ти туру віддаєш в офіру?
Ради вже нема, мовчки стеж за грою,—
Чим скінчиться бій короля з турою.
В короля була змога ще остання —
Рад не рад, туру збити без вагання.
Йде вперед пішак. Він тіка щодуху,
Другий б'є у бік — і король без руху.

Був на тім кінець вславленого спору,
Всупереч гадань учорашніх двору,
А король послав тут же за дочкою
Й Федору нарік вірною жоною.
Залишив Божуй замок без прощання,
До чужих весіль втративши бажання.

Та й мені пора в прибережну гавань —
Відпочити слід після довгих плавань,
З Відою удвох стрівшись на просторі,
Що вітрильник вів по авзонським морі
Й римн добирав — битву описати,
У якій не вздриш, щоб носили лати.

З ПЕРШОЇ КНИГИ

ДО ГОСТЯ

Книги — марні лиш затрати,
Мовиш, краще гріш складати;
То похвальню, що з калитки
Грошей не береш на збитки,
Гостю мій,— але в крамниці
Ти їх тратиш на дрібниці.

НА СВОЇ КНИГИ

Не пишу я про звитягу,
Не хвалю в книжках відвагу,
Марса я не прославляю
І Ахілла зпять не знаю;
Та зате в них на потіху
Повно жартів, повно сміху,
Танців, учт, пісень у колі
Є в книжках моїх доволі.
Бо не жди сьогодні плати,
Як поважне щось писати,
А за фрашки повний келих
Маю від людей веселих.

ПРО ЛЮДСЬКЕ ЖИТТЯ

Що б ми не думали — все небилиці,
Що б не робили ми — все те дрібниці;
Що б наших душ не тривожило суще —
Все те даремне і скороминуще.

Гроші, краса, честь і слава людини —
Все пропаде і безслідно загине,
І, насміявшись, сили лукаві
Кинуть нас в міх, як ляльок по виставі.

З АНАКРЕОНА

Хочу я про бій співати,
Лук і стріли, меч та лати;
Лютню взяв у Купідона —
Вертуна і вірогона.
А щоб славити героїв,
Струни я пові настроїв,
Заспівав про Меріона
Та швидкого Сарпедона;
Лютня, звичаю в догоду,
Тягне про любов і вроду.
Голос битв пехай німіє —
Лютня славить їх не вміє.

ПРО ГАННУ.

Втекло кудись серце моє безталанне.
Куди його тягне? Звичайно, до Ганни!
Просив же я Ганну його не пускати
І знаю, що гнала не раз було з хати.
Піду я на розшук. Боюсь, що засяду
У неї. Венеро, дай добру пораду!

НА СТАРУ

Тепер ти хочеш любощів зі мною,
Коли, небого, стала вже старою.
О, заспокійсь, прокинься від омани —
Не треба терня, як троянда в'яне.

З АНАКРЕОНА

То даремні намагання —
Не втекти нам від кохання.
Слухати Любов годиться,
Але я, дивак, тупиця,
Все ж таки — собі на кару! —
Розпочав із нею чвару.
Сагайдак і лук за зброю
Взявши, стала вмить до бою.
Я ж, мов Гектор свого часу,
Одягнувся у кірасу,
Щит узяв, і меч — як бритву,
І з Любов'ю став на битву.
Як відкрила стрілянину,
Я — навтьоки: думав, згину;
А коли вже стріл не стало,
То сама впилась, мов ж'ало,
Прямо в серце. Тут від болю
Втратив я і міць, і волю.
Непотрібні зброя, лати,
За щитом дарма стояти:
Що я вдію в тому герці,
Коли ворог сам у серці?

ДО ПАВЛА

Повір мені, Павле, як личить сусіду,
Що в мене не їстимеш довго обіду —
Комору мою павутиням заткало,
Вина в моїм льосі лишилося мало.
Але, як то кажуть, і хліба, і солі
Подати звелю я із доброї волі.
Зате вже пісень для гостей маю повно!
І зваж, що усе те цілком безкоштовно —
Ті зела зростають у мене рясними,
Що жито й ячмінь не зрівняються з ними.
Сідай же, сусіде, за стіл в моїм домі,

Давно ти не був на такому прийомі,
Де страв дають мало і сміхом вгощають,—
Поетам усе добрі люди прощають.

СОН

Я вві сні тікав щосили,
Мов створіння легкокриле,
Та любов мене спіймала,
Хоч тяжкі окови мала.
Ганно, що воно за диво?
Значить сон отой, можливо,
Що ніякі панни в світі
Не піймали мене в сіті,—
Лиш упійманий тобою,
Буду вік твоїм слугою.

НА РОЗБЕЩЕНИХ ДІДИЧІВ

Розбещені дідичі злостять мене —
П'ють пиво охоче й кричать: «Не смачне!»
Не хочеш — не пий, аж запахне тобі,
І буде смачним будь-яке, далєбі.

НА ПОБОЖНУ

«Гріхів не чиню я!» — запевнюєш ти.
Навіщо ж так часто до сповіді йти?

ПРО СЕБЕ

Став писати вірші-жарти,
Гроші геть програвши в карти;
Бачу — не до кпин мені,
Як спустіло в гамані.

ПРО ЗАЗДРІСТЬ

Ні золото, ні друзі, ні чесноти
Нас не спасуть від злигоднів, турботи;
Проклята Заздрість ані дня-години
Не зводить ока пильного з людини.
Сама не з'їсть, а лає безпричинно,
Чужого лиха вигляда невпинно.
Від неї лиш одне у нас спасіння:
Набратися і мужності, й терпіння.

ПРО ДОБРОГО ПЛНА

Добрий пан зустрів колись у полі
Дівчину, що поги мала голі.
«Треба,— каже,— чобітки взувати,
Щоб добро дівоче зберігати».
«Нам того добра надовго стає,
Як його не згубите, мій пане».

НА БАРБАРУ

Вже підстрибуєш ти слабо,
Тож візьмись за розум, дорога Барбаро.
Он гульвіса, взявшись в боки,
І не думає про те, що потім буде.
Може ще й утяти штуку,
Мов не зна, що маєш в Нюрнберзі крамницю.
Отже, дам тобі пораду —
Не давай нікому з себе насміхатись.
Легко теж не вір нікому
Й не пускай ченців до гарної світлиці.
І ксьондзів не слід пускати,
А самій всю ніч літанії співати!
Ти ж людьми, Барбаро, вчена,
Й не гріши вже, як раніш бувало.
Не сварись, не будь затята,
Хай вже скачуть ті, що молотом б'ють добре.

Не рядися так барвисто,
Викинь геть, у кут, пацьорки на шнурочках.
Глянь, беруть тебе на кпини,
Пір'я на очіпку вгледівши твоєму.
Будь нарешті з головою,
Бо глумляться з будь-кого сьогодні.
А негідники, що в'ються,
Десь по закутках збираються гуртками.
Решту вже збагни сама ти,
Бо ж своїм ти дітям марципан ділила.

НА ПОДУШКУ

О ніжна, чиста пошивочка біла,—
Вона на ній лежала, пишнотіла.
А я тому смутний ходжу без краю,
Бо у Фортуни щастя не вблагаю,
Щоб наші голови на ній лежали
І, прихилившись, любо розмовляли.
Замовкну краще, бо ж боюсь не всує,
Що задрість все з півслова зметнує.

НА ЗАКЛОПОТАНОГО

Не сердься ти на слуг, що битись п'яні стали,—
І слуги, і пани тверезі повмирали.

НА ПАПУ РИМСЬКОГО

Отцем лиш зву тебе, святим назвати — гріх,
Побачивши синів, величносте, твоїх.

НА ПАПСЬКОГО ПОСЛАННИКА

Посланнику папський із римського роду,
Не вказуй нам путь, бо не знаєш ти броду,
Ти краще керуй, ніж візник твій, щоб ми
Там не спинились, де сум зі слізьми.

ПРО КСЬОНДЗА

Ксьондза на учту ввечері зазвали
Й при тім для нього шльондру підшукали.
Недовго там вели розмову жваву,
Бо ксьондз забув про месу і забаву.

ПРО ГОСПОДИНЮ

Просив раз гість у господині дуже,
А що просив, то догадайся, друже.
Була статечна господиня мила
Й тому не довго з гостем говорила,
Лиш повеліла, ніби для порядку,
Із чоловіком в лазню йти спочатку.
Пішли. По лазні, як Адам у раї,
Господар бравий гордо походжає,—
Було ж бо чим гордиться людині:
Ховалась добра штука у штанині.
А гість завмер, побачивши те диво,
Подумав: «Ділить бог несправедливо!»
Недовго мився, геть поїхав шпарко:
Не кожен візьме лютню від Бекварка.

П'ЯНИЦІ

Землю живить дощ, тонуть ріки в морі,
Сад п'є сік земний, з моря сходять зорі.
То чому ж тоді ганяють ту людину,
Що для втіх своїх випила краплину?

ПРО ХЛОПЦЯ

Послав пан хлопця раз по молодицю,
З якою мав приємну таємницю.
Чекати довго довелось хлоп'яти —
Його б, мовляв, за смертю посилати.
Аж глядь з вікна — а він на ній стрибав!

І, не втерпівши, пан згори гукає:
«На біса верхи ти поїхав, синку,—
Та ж я вести велів тобі ту жінку».

ПРО ГАННУ

На горі дуби та клени,
Під горою луг зелений
І прозорі, чисті води
Для спочинку й прохолоди;
Віє вітер по долині,
Чути співи солов'їні,—
Хай усе те пропадає,
Коли Ганни тут немає.

З АНАКРЕОНА

Коли б за повну золота торбину
Від смерті можна відкупить людину —
Я сам тоді для відкупу збирати
Негайно став би злоті і дукати.
Оскільки так ще не вдалось нікому
Прожити довше, чи ж не по-дурному
Той робить, що весь час живе в турботі?
Як маєш вмерти, то навіщо злоті?
Я жити хочу іншими думками:
Повеселитись із товаришами,
І прагну, щоб Венера повеліла —
Хай біля мене сяде Богуміла!

ПРО ПОЛЬСЬКОГО ШЛЯХТИЧА

Пан один вельможний мовив, як новинку:
«В Польщі шляхтич завжди пропадав у шинку;
Хто б там не приїхав, з кожним вип'є чару,
Бідна жінка в ліжку мре від перегару».

НА МОЛОДІСТЬ

Мов року без весни людина захотіла,
Яка стоїть на тім, щоб молодь не шаліла.

НА СТАРІСТЬ

Старосте, усі ми тебе чекаєм,
А як настаєш — гірко нарікаєм.

НА СМЕРТЬ

Я приплив у порт; ти, облудний світе,
Іншого шукай, щоб над ним покпити.

НА ТУРБОТЛИВИХ

Дві біди шле бог нам, щастя — лиш одне.
Дурневі ж не в тям, долю він кляне;
В мудрого що добре — те і на виду,
Бо ховає пильно від людей біду.

З ДРУГОЇ КНИГИ

ПРО РОЗЛУЧЕННЯ

Домагався селянин в біскупа розводу.
Той питає: «Ти яку маєш недогоду?»
«Бо не дівкою її в жони взяв, панотче!»
На те біскуп: «П'яний бевзь, дурсь ти, молодче!
Тож трапляється таке й поміж королями —
До отців не йдуть, язик мають за зубами.
Хочеш дівки, то ходи аж у Кельн на прощі,
Тисячами там лежать непорочні мощі».

НА ЛИПУ

Сядь, гостю, спочити в путі підо мною,
Тебе захищу я від спеки собою,
Як стягне у полудень сонце завзяте
Розкидані тіні під древо крислате.
З полів тихий легіт повіє, у тіні
Почуєш шпачині пісні й солов'їні,
З квіток моїх бджілка невтомна збирає
Той мед, що всі панські столи прикрашає.
Я шепотом тихим у сонячну днину
В солодкому сні заспокою людину;
Хоч яблук не зірвеш, та шану я маю,
Немов у саду гесперійським зростаю.

НА РУЖУ

Венера квітку вибрала прекрасну,
Та жаль — красу вділила їй дочасну:

Розпуститься із сонечком-росою,
А ввечері поникне головою.
Розквітлу ружу рви уранці, панно,
І знай: літа минають невблаганно.

ДО ЯНА

Яне, мій друже,
Як служба дуже
Марною стала,
То ще не впала
Вартість чесноти;
Свої щедроти
Бог посилає
Тим, хто не знає,
Що таке зрада.
Щастя й розрада
Порою злою
Будуть з тобою.
Не нудься світом,
А стань гранітом,
Якого хвилі
Зрушить не в силі,
Який угору
В буремну пору
Звівся над морем.
Так ти, хоч горем
Битий нежданим,
Стань нездоланим,
Статечним, муже.
Фортуна, друже,
Вічно не ходить
З тим, кому годить,
Та й не лишає
Тих, що діймає.

НА ПРОПОВІДНИКА

Проповідника питали: «А чому, прелате,
Живете не так, як інших любите навчати?»
(Він тримав кухарку в домі). Мовить на питання:
«Я п'ять сотень, любий пане, маю за казання,
Але й тисячі не взяв би, щоб по власній волі
Жити так, як я навчаю інших у костьолі».

ПОЖЕРТВА

Афродіта Лаї дзеркало послала —
Не могла дивитись, що не та вже стала.

ДО ДІВКИ

Дай насолоду отих, що не ведуть до втрати,
Бо прийде час, і ти не зможеш вже давати:
Поморщиться лице, й у відблиску свічада
Уздриш себе таку, що будеш ти не рада.
Вже ласка слів твоїх на нього не подіє:
«О Сташку, любий мій!» Словами: «О Маріє,
Ласкава завжди будь!» — проситимеш святої,
Купивши хрест за гріш в костельниці старої.
Тепер носи вінок із лілій, при нагоді
Тепер не забарись ходити в хороводі,
Бо іиша підросте і заспіва такої:
«За кужіль сядь, пряди для мене молодої».

ДО СНУ

О сон! Щодня привчаєш ти людину
Відчути вічність і свою кончину.
Приспи ж смертельну плоть, хай спочиває
І хай душа на волі побуває!
Нехай летить туди, де сонце в морі
Купається; витає там, де зорі
Згасають; до снігів, льодів холодних

Чи до пустель нехай летить безводних.
Дивитись вільно їй, як зорі сяють,
У вічнім русі спокою не знають —
Те безконечне колове кружляння
Породжує принадливе звучання.
Нехай уволю тішитися небога
В той час, як тіла не дійма тривога,
Коли воно безжурно спочиває,
До забуття майбутнього звикає.

НА ФРАШКИ

Що робити? Пити — згубно, чарки з мене досить;
Гра мені, звичайно, збитки, а не зиск приносить;
І нема надій ніяких на любов взаємну,
Нерозділена ж — приносить хворість непрямну.
Милі друзі, пийте, їжте, грайте, хто як знає,
І кохайтесь! Ну, а Яп — фрашки хай складає!

ДО ВОЙТКА

Поєднайся, любий Войтку, з панею тією,
Щоб не бігла за тобою, ти не біг за нею!
То похвально, що не в серці хочеш свої мрії
Заховати і носити, а здійснити в дії.
Йди скоріше, бо вже вечір, а того єднання,
Як по всьому добре видно, не скінчить до рання.

ДО ГАННИ

Діамант на пальці в тебе, в грудях кремій є,—
Давши перстень, Ганно,—серце поміняй своє!

ДО ДІВКИ

Обминаєш, красна дівко, мене стороною,
А я мучу своє серце в тузі за тобою;
Як тебе немає обіч, світ навколо гасне,
А з тобою — серед почі світить сонце ясне.

ДО АННИ

Я вчора ждав,— прийти ж ти обіцяла,—
А щоб нудьга на мене не напала,
Без тямн заходився я писати
Ті рими кострубаті, щоб могла ти
Збагнути, Анно, всі душевні муки;
Довів мене обман твій до розпуки,
І думав я, рахуючи години,
З якої не приходиш ти причини.
Читати взявсь — не йде на ум читання,
А грати сів — якесь не те звучання,
Узяв перо і написав злосливо:
«Отцець твій жив на світі справедливо,
А ти — словопорушниця остання!» —
Йї на тім заснув — без гніву й сподівання.

ПРО РИМ

Служили Римові народи всі, бувало,
Як щастя мав коліс і грізних сил немало;
Коли ж спіткнувся Рим, бо вже відчув утому —
З усіх сторін нараз ударили по ньому.
Проте щасливішою виявилась мова,
Бо сила не така тривка, як мудрість слова.

З ТРЕТЬОЇ КНИГИ

ДО ГІР ТА ЛІСІВ

Гори високі, укріпті лісами,
Серцем радію, милуюся вами!
Тут, серед вас, моя юність мшала
І про майбутнє, безжурна, не дбала.
Де я не був, як покинув вас, гори?
Бачив Німеччину, плив через море,
Був я в Італії, Франції, темні
Гроти Сивіліші бачив підземні.
Був я в житті і спудеєм смиренним,
Лицарчуком із мечем величним,
Був я придворним у замку з панами,
Раду в капітулі радив з ксьондзами;
Тільки чепці мене в рясі ще братом
Звати не звали. Тож стати абатом?
Вмів же Протей обертатись у змія,
В хмару, вогонь і грозу буревію.
Що мене жде? Хай того, що приносить
Час, буде вже сивизні моїй досить.

ПРО КОХАННЯ

Я вже замість Прометея в вічнім неспокої,
Мов прикутий на Кавказі до скали стрімкої,
Де орлиця моє серце рве і поїдає,
А пригоїться — то хижа знову роздирає.
Має спокій Андромеда, тільки я тут гину,
Приланцюжений до скелі за чужу провину,

Велет-риба підпливає, як страшне видіння.
Звідки помочі шукати? Де моє спасіння?
Порятуйте, Геркулесе і Персею славні,
Повторивши задля мене подвиги прадавні!

ДО ПОЕТІВ

Так само, як Хірон — істота двоєдина,
Бо глянеш знизу — кінь, а глянеш вверх —
людина,—

Радів, коли приймав у лісовій печері
Великого митця, Орфея, до вечері,
Тоді, як у Колхиду ладпились герої,
Щоб кожушшин там добути золотої,
Отак і я вам рад, поети благородні!
Якщо богатирі в Хірона в гостях годні
Були вечерю скромну їсти на дорогу,
Бо мали молоко та ще свинячу ногу,
То не гордуйте й ви нестатком цього дому,—
Живу ж бо, як Хірон, у лісі я густому.
Я сиром пригощу і шинкою смачною,
Дам сливи запашні або потішу грою
І, мовби сам Хірон, нестиму вам розраду,
От тільки що хвоста не волочу я ззаду.

ДО МАГДАЛЕНИ

Глянь на мене, Магдалено,— бачу я розцвілі
На твоїм лиці троянди червоні та білі.
Дай на коси подивитись — золоті, урочі;
На ті очі, що, мов зорі, сяють серед ночі.
Покажи уста — солодкі, як плоди малини,
А за ними зубки — білі, наче ті перлини,
Дай погляну я на перса, на твої рамена,
Що моє скорили серце. Мисле, о шалена!
Що я прагну? Що за лихо сталося зі мною?
Лиш погляну, то втрачаю владу над собою.
І змовкаю, бо у грудях полум'я шаліє,
У вухах шумить, в очах — світ мені темніє.

ПРО ДУШУ

Може, й не до речі, а сказати мушу:
Трудно, як людина має одну душу.
Краще мати дві їх: з них одну — що в тілі,
Другу — що в калитці держать люди вмілі.

НА ДІМ У ЧОРНОЛІСІ

Тут, господи,— мої труди багатодешні
(Щоб нині і повік були благословенні!).
Хай в інших височать палаці мармурові,
Парчею стіни в них оббиті покойові,—
Мені дай жить в гнізді, що прадідами звите,
З сумлінням чистим дай в здоров'ї вік прожити.
Даруй пасущий хліб, паснагу благодійну
З прихильністю людей — і старість дай спокійну.

НА ЗДОРОВ'Я

Здоров'я гоже,
Той знать не може,
Хто повен сили,
Яке ти миле,
А лихо гряне,
Тебе не стане,—
Умить прозріє,
І зрозуміє:
Нема нічого
Більш дорогого;
Блага без міри,
Перли, сапфіри,
Юність квітуча,
Краса сліпуча,
Вища посада,
Безмежна влада —
Дари чудові,
Як ми здорові.
А міць покине —

Радість людини
Меркне. О доле,
Не кинь ніколи
Сім'ї моєї
З ласки твоєї!

ПРО МАРКА

Те, що смерть за ним прийшла,— Мареку байдуже,
Дати гроші дзвонарю шкода йому дуже;
Щоб відправить заодно, без зайвої втрати,
Звелів синові із ним разом помирати.

ДО ДІВКИ

Ти від мене не втікай, дівчино вродлива,
Твій рум'янець і моя борода, хоч сива,
Знаменито підійшли б: у віночки гожі
Заплітають для краси лілії та рожі.

Ти від мене не втікай, дівчино вродлива,
Серце в мене не старе, хоч давно вже сива
Борода моя, та сил ще немало в мене —
Білий у землі часник, та перо зелене.

Не тікай, подумай лиш: чим коти старіші,
Кажуть, тим хвости у них робляться твердіші,
І дуплавий дуб, хоча й жовкне в дні осінні,
Не зігнеться, а стоїть, бо міцний в корінні.

СЕЛЯНСЬКИЙ НАТЯК

«Управителю, хильни!» — «З-за стола не встану».
«Пий, не бійся!» — «Дякую вельми красно пану.
Напиватися мені доп'яну негоже,
Бо боюсь — не те слівце вилетіти може».

«Пий, не бійся, говори, що на думку спало,
Як колись, в старі часи, за батьків бувало!»
«Правда ваша, що пили слуги із панами,
Бо ніхто не гордував кметем так, як нами;
Нині панство легко так світу не сприймає,
Як-то кажуть: гордість є, розуму немає».

*Нікому не даю я книг своїх, точніше —
Дарую всім. Щоб хтось (було б то найстрашніше!)
Не думав, що за них щось дати нам потрібно.
Про друкаря мовчу — з ним говорять особно.*

З ПЕРШОЇ КНИГИ

ПІСНЯ II

Радіє серце в весняну пору!
А ще недавно стежили бору
Сніги вкривали на лікоть цілий,
На мерзлій річці вози скрипіли.

Тепер дерева в зеленім листі
І розквітають луки барвисті,
На чистих водах вже крига скресла,
А тихе плесо тривожать весла.

Світ усміхнувся, лан зеленіє,
Лагідний вітер з заходу віє;
В гаю пташина гніздо звиває
І на світанні пісні співає.

В усмішці сонця — утіх причини,
Коли сумління чисте в людини,
Коли на серці не чуєш болю —
Чому б не дати радощам волю?

Тоді не треба знатися з хмелем,
Без лютні й співу будеш веселим,
Хоч пив ти чисту джерельну воду,—
Бо відчуваєш в собі свободу.

Тому, хто має гризоти скриті,
Не лізуть страви в рот смаковиті,
Забувши радість, пісень не слуха,
Ніби людині заклало вуха.

Розрадо мила, глуха до зваби
Хоромів пишних, де скрізь єдваби,
Під дах мій завше йди дерев'яний,
Чи я тверезий, чи трохи п'яний.

ПІСНЯ ІІІ

Дзбане мальований,
Дзбане полнв'яний,
Сльози несеш нам чи втіху сп'яніння,
Чвари, чи злагоду, чи сновидіння,—

Хай вини не знаємо,
Що паливаємо,—
Будь під рукою, схиляйся до кварти,
Гостям на втіху, на сміх і на жарти!

Для всіх припадою
Був ти й розрадою,
Люди розумні й філософи давні
Часом туманили голови славі.

Злагідниш кожного
Й вельми вельможного;
Мудрих таємні і вчинки, і справи
Викрити вмєш ти, дзбане лукавий.

Тішиш надією,
Зваблюєш мрією,
Бідний з тобою відважним як стає,
То геть, королі і панове гетьмани!

Будь же міцнісіньким,
Повним, цілісіньким,
Бо не покину тебе до світаня,
Поки не згасне нам зірка остання.

ПІСНЯ IV

Вп'ялась Любов мені у серце золотую
Стрілою — на біду, несхибною, меткою;
Але не біль тяжкий, а втіху песказанну
І радість я відчув на серці безустанну.

Буває у житті, що її служба — не неволя,
Невдячному служити — найгірша в світі доля;
Я вдячним буду вік тобі, моє кохання,
За те, що не зазнав такого зневажання.

Твій, панно, ясний вид так світиться красою,
Що кожен, рад не рад, впаде перед тобою,
Поводженням своїм, із святістю сумірним,
І волелюбця вмить учиниш ти покірним.

Я іншого, повір, не прагну щастя мати,
Щоб лиш до мене вік ласкавою була ти,
Щоб вік твоя краса, о панно, променіла,
Щоб довше ти жила на світі, ніж Спвіла!

ПІСНЯ V

Хто має доволі
І хліба, і солі,
Тому б не гребти вже багатства доккіл,
Не гарбати зámків, укріплень та сіл.

Звання пана гідний,
Хто ситий, хоч бідний;
Та видно всім людям, який з того пан,
Хто міри не зна, щоб набити гаман.

Маєтки численні
Придбали жаденні
І стали гірш турків, страшніш яничар,
Іх тяжче здолати, ніж хижих татар.

Мав сили немало
Й півсвіту, бувало,
Підбив Македонець, а все загуло,
Бо й світу для нього замало було.

Що маєм від зброї
І влади мирської?
Від болю на серці, турбот і журби
Не звільнять людей ні парча, ні скарби.

Бо смерть не питає,
За горло хапає
Простого слугу і багатих панів
І часу не дасть їм для сплати боргів.

Проте це єдине
Бажання в людни,
Така вже песита у неї душа —
Громадити золото й гріш до гроша!

А день твій настане —
Все лишиться, пане!
І те, що в житті назбирав ти своїм,
Потрапить дарма не відомо в чий дім.

І скрині спустіють,
Замки поржавіють,
Випом, що жалкуеш для себе щодня,
Колись обіллє твій нащадок коня.

ПІСНЯ VI

Хоч я й журюсь, що в путь рушаєш, мила,
Та проти волі втримати несила
Мені тебе, скажу лишень зичливо:
Не знай біди та повертай щасливо.

Сама ж бо бачиш — вітер не втихає,
На небі хмара хмару доганяє.
Мені відомо, як у час негоди
На морі вітер піднімає води.

Хай знають лиш поганські жони й діти,
Як можуть грізні вихри налетіти
І море так розбурхають, бентежні,
Що задрижать і скелі прибережні.

Колись Європа тільки на хвилину
Бикові сіла, граючись, на спину,
А бик, у всій красі своїй і силі,
Із нею в море кинувся, у хвилі.

І лиш тоді з'явився страх в небоги,
Бо де не глянь — морська глибінь; за роги
Схопивши перевізника, трималась
І безпорадна слізьми обливалась.

На Кріт припливши, заламала руки,
Волосся рвала, мовила з розпуки:
«О батьку мій,— була б я з головою,
То ми б не розлучилися з тобою,

Бо що мене в оту країну звало?
Мені і смерті за провину мало.
Чи все одна бездумність паробила?
Чи ще була спокус облудна сила,

Що крізь ворота кістяні, з затіння,
Шле на людей примарливі видіння?
Чи ж краще в морі плавати, чи квіти
Збирати в лузі та життю радіти?

Якби тепер попавсь той бик негідний
Мені до рук, то миттю став би бідний,
Безрогий був би, хоч і недаремно
Було мені недавно з ним прємно.

Де був тоді мій сором, я не знаю,
Де він тепер, що смерті не шукаю?
О боже мій, карай і будь зі мною —
В левину зграю киць мене нагою.

І поки личко ще не в'яне красне
Й дівоча врода з розпачу не гасне,
Нехай вовки мене розірвуть пшії
Та порозносять кості у пустині!»

Негідна ти вітцівської любові,
Чому, дівча, не виснеш на шнуркові?
Тебе гілляка втримала б ялини.
А може, із підхмарної вершини

В провалля впасти хочеш ти скелясте,
Аніж сидіти й білий кужіль прясти?
З поганкою ти залишилась злою,
А мала стати царською жоною.

ПІСНЯ VII

Роз'їхатися нам прийшла пора остання,—
Мене і лютю жде безмовне сумування,
Всі радощі мої полинуть за тобою
І видасться мені світ сірою тюрмою,
Бо поки не уздрю тебе, мою кохану,
Твою красу увіч,— веселим я не стану.

Я лица всі забув, зустрівшись із твоєю
Красою, що не гріх зрівняти із зорею
Над обрієм морським, як ніч в годину ранню
Багрянцем спалахне і вступиться світанню.
Погаснуть всі зірки у пору ту ранкову,
Щоб мерехтіти ще, як ніч настане знову.

Так світиш ти мені. Щасливі ті дороги,
Якими йтимуть десь твої прекрасні ноги;
Я заздрю, гори, вам з високими борами,—
Невдовзі та краса зустрінеться із вами
І мову чарівну до вас вона вестиме,—
Мене ж чекає знов тужіння неугасиме.

О радосте моя, мої розваги милі!
Шукати інших втіх тепер я вже не в силі.
Надія хай одна зболіле серце гріє,—
Людина без надій не оре і не сіє.
Отож не муч мене і не карай суворо,
Вертайсь, щоб личко я твоє побачив скоро!

ПІСНЯ VIII

Дай бог тобі добра де в світі б не була ти!
Я твій, тебе кохав і буду вік кохати.
Так визначив господь і я не парікаю,
Бо цноти ста дівиць зійшлись в тобі, мій раю.

Ти серед них усіх красою незрівнянна.
І вчинками своїми — бездоганна;
Як в золото смарагд уставлять руки вмілі,
Так світиться душа в твоїм шляхетнім тілі.

Щасливим чуюсь я, бо серце втіх зазнало,
Щоб тільки щастя те оманливим не стало,
Як у плавбі морській, глузуючи над нами,
Заносить хвиля нас у безвість із вітрами.

Чи то всі сни мої навіює кохання,
Чи прагнеш ти сама, щоб я не знав вагаання,
Бо жду тебе всякчас; а втративши надію
(Хай милує господь!), я жити не зумію.

ПІСНЯ ІХ

Забавимося, друзі?
Господарю, прислузі
Скажи, щоб подала вино всім на столи,
Й на гуслях золотих чи лютні грать звелн.

Який мудрець вгадає,
Що завтра нас чекає?
Майбутнє знає бог, та зі своїх висот
Сміється із людей і зайвих їх турбот.

Не гаймо часу всеу!
Всім іншим хай правує
Фортуна до кінця — і, добре нам чи зле,
А приймемо усе, що доля нам пошле.

Бо кожен з її волі
Упасти може долі;
А може і з-під ніг Фортуни повсякчас
Звестись — і вже, гляди, сміється гордо з нас.

В клубок невірогідний
Заплівся світ наш бідний;
Хто розумом всього волів би досягти —
Помре десь на путі, не дійде до мети.

Даремно смертні люди
Розгадують, що буде
У вічності, бо їм доволі б знать одне,
Що долі ні один із них не обмине.

Ніколи не заблудить,
Хто так умом розсудить,
Хто в щасті не згордів і стійко зніс біду,
Не пнеться з сил усіх, щоб бути на виду.

Хвалю талан статечний,
Нехай не безконечний;

Що маю — тим живу у світі власних цюот
У вбогості своїй, без посагу й щедрот.

Поклони бить не вмю,
Як сили вітровію
Вітрила раптом рвуть; дарів святим не дам,
Щоб милості вблагать, коли б турецький крам,

На дно скелисте впавши,
Втонутн міг назавше;
Я збитків не страшусь, не боязко мені
Пливти посеред бур в маленькому човні.

•

ПІСНЯ XII

Признатись мушу я, хай знають світ і люди,—
Не вірив я колпсь, що жаль безмежний буде
За тим, що і моїм ніколи не бувало,
Чого, здається, вік даремно серце ждало.

Як швидко я розставсь з надією своєю,
А недруг насміявсь над долею моєю:
Він володіє всім, хоч турбувався мало,—
Мене ж, хоч як старавсь, нещастя лиш спіткало.

Я виноградник сам скопав, садив рослини,
Оберігав, як міг, від звіра і пташини,
В засуху поливав дбайливо ніжно лози,
Вкривав, аби плодів не знищили морози.

Коли ж весільних учт пора настати мала,
Якась людина зла всі грона обірвала
І розкошує тим, чим не трудила руки,
Укравши в мене все, завдавши серцю муки.

Тож хай мое добро кілком їй в горлі стане
За втрати дивних грон, за всі душевні рани!
Чекати кращих літ тепер я вже не в змозі,
Лиш лапу, як ведмідь, лизатиму в барлозі.

Сьогодні дмуть інакші вітрові,
Усе я втратив і позбувсь надії,
Немов якесь відьомське заклинання
Здійснилось раптом на моє страждання.

Усяких благ тобі я зичу, мила,
Запам'ятай: кого б ти не любила —
Як хочеш, щоб щасливою була ти,
В коханім треба друга розпізнати.

Не вір тому, хто зваблений красою, —
Його прихильність буде петривкою;
Лиш сонце, згасши, зійде знов над нами,
А ми щось завжди губимо з літами.

І в смертний час буває, що людину
Нема кому покласти в домовину.
А я хотів прожити вік з тобою,
Щоб і мій гріб зросила ти сльозою.

ПІСНЯ XIV

Поглянь, від снігу забілили гори,
Вітри північні віють,
Озера крижаніють,
І відлетіли журавлі за море.

Пора в домівці й нам спочить затишній —
Хай топлять у світлиці,
Вино несуть з пивниці,
Про інше хай піклується всевишній!

Ніхто не знає, що несе пам доля:
І думаєм дарма ми,
Що завтра буде з нами,—
Міняє вмить усе господня воля.

Короткий вік — короткі сподівання.
Тож скористати маєм
З багатств, які тримаєм,
Що має статись — не гадай зарання.

Лиш в оленів повідростають роги;
А паша міць згасає,
І молодість мшає,
Та йдуть літа старечої знемоги.

ПІСНЯ XV

Ні в чому я не провнився, їй-право,
Що дивишся на мене неласкаво,—
Хіба тому мене ти осудила,
Що іншого кохаш, моя мила.

І що тут скажеш? Йди, і бог з тобою!
Одне мені здається дивною —
Чому жіночі почуття мінливі,
Як літній вітер у своїм пориві?

Недавно ще я мав велику шану,
І думалось — щасливим скоро стану,
Бо мав усе, втішався до безтями,
Душа моя витала небесами.

ПІСНЯ XVI

В королів є влада над людьми велика,
Та й над королями також є владика,
Що усім цим світом і людьми керує,
На землі й на небі вічно владарює.

Кожен має щастя з божого веління:
У того безмежні землі, володіння,
І йому шляхетний рід — найголовніше,
Іншому, знай, добра слава — наймиліше;

В того друзів більше. Тільки смерть єдина
Справедлива в світі — будь-яка людина,
Стрінувшись із нею, не зведеться вдруге,
Бо для смерті рівні і пани, і слуги.

А над ким нависне меч на волосні —
Страв смачних не стане їсти на гостині,
Під солодкі співн той заснуть не може,
Лиш бідак спить міцно, хоч і кепське ложе.

Той, хто не захланний і багатств не має,
Бурю серед моря сміло зустрічає.
Не боїться зливи, не боїться граду,
Спеки і морозу, неврожаїв саду.

Вже й дельфінам тісно стало в морі нині,
Бо на нім будують замки на твердині:
З челяддю господар взявся за роботу,
Мешкати на суші втративши охоту.

Не схватись пану від тривоги ніколи
Ні за стіни замків, ні за частоколи;
Кораблем плистиме чи в сідло він сяде —
А за ним тривоги, і немає ради.

Та коли ні мрамур, ні едwabні шати
Не спроможні болів серця лікувати,
То не треба в світі заздрити нікому.
Що буває краще батьківського дому?

ПІСНЯ XVII

Вже сіло сонце, знову день згасає,
І голос чийсь до мене долітає;
Затримаюсь — дізнаюся, можливо,
Чому та жінка плаче так журливо.

«Десяте літо вже минає нині,
А я, нещасна, плачу в самотині,
І, поки милий не поверне, доти
Ніхто мене не звільнить від гризоти.

Давно вернулись із війни страшної
Всі, що боролись за погибель Трої,
І тільки я ще досі одинока,
Бо так Фортуна шле мені жорстока,

О, краще б утонув був перелюбник.
Щоб був до Спарти не доплив той згубник!
То жалю б я не відала і болю,
Не сохла б так, не проклинала долю.

Я, наче птах без любої пташини,
Який не зна спокійної хвилини —
Бори, гаї і світ увесь широкий
У тузі облетів би, одинокий.

Нещасна я без милого, в чеканні,
В тривозі, в безконечному стражданні
Людину обминаю я знайому,
Щоб сліз моїх не бачити нікому.

Ішла війна — боялась я щоднини,
Та звістка все ж, було, якась долине,
Що він живий; а де тепер мандрує —
Ніхто не зна, і серце зло віщує.

Тривожусь я, як гряде буря в морі,
Тривожуся, як дмуть вітри суворі,

Тривожуся усім, що статись може,—
Не дай йому загинути, мій боже!

Бува, ношуся з думкою тяжкою
(Бо легко нам зустрітись з бідою),
Що я даремно ятру в серці рану,
А він десь іншу має вже кохану.

Невже мою зичливість і терпіння
Забув невдячний, втративши сумління?
О, краще смерть, ніж вісточка такої
Я мала б дочекатися страшної!

Та вірю я, що він зберіг чесноти,
Що зради я не знатиму й гіркоти,
А навпаки, як личить чоловіку,
Мене одну любитиме довіку.

Морські вітри, до вас моє прохання,
Ви знаєте, яке моє кохання,—
Дмійте у вітрила, хай коханий пливе
До берегів привітних батьківщини!»

ПІСНЯ XVIII

Низький тобі уклін, сусіде мій коханий!
Крий боже на бенкет іти до тебе званий.
Ти силуеш мене гидке ковтати пиво,—
Коли ж не п'ю до дна, на мене зриши криво.

Усе тобі не так — аби лиш муха сіла,
Й метнешся ти, немов вона тебе вже з'їла;
І жінку ти прогнав, і всіх пахолків лаеш,
Полумиски побив, столи перевертаеш.

Ще битися почнеш, до лиха, із гостями,—
Що ж, виявляй свій гнів, але не кулаками,

Бо добрих слів, їй-бо, питво твоє не варте,
І, хоч здоров'я зич, я не візьму вже кварти.

Як йдеться лиш про те, хто більше пити в стані,
То першістю тобі я поступлюсь зарані.
Із кухлем у руках ти лицар вельми гойний,
От не відомо лиш, чи й мужика достойний.

Як мислиш ти, що твій бенкет такий приємний,
То ти не знаєш мук. Уклін тобі доземний.
Мене ти не неволь. Спасибі за пошану,
А мучитись отут я з примусу не стану.

Даремно подаєш,— коли нема охоти,
Не стану пити я вчорашньої гидоти,
Бо як звалюся з ніг і нападе блювота,
Твої собаки вмить оближуть мого рота.

Я ж не мисливць, пі, і не годжусь до чарки,
Як ті, що сир жують, ковтають недожарки,
Що пиво будь-яке в горлянку ллють без тям,—
Ім оселедців дай та огірків з грибами.

Хоч розуму у них, коли й тверезі, мало,—
П'ють так, щоб пам'ять їм нарешті відібрало,
Щоб не було ума ні крихти, п'ють завзяті
Без міри і пуття, аж ошаліють, кляті.

Йдуть війни без об'яв — у дикій круговерті
Хазяїн робить все, щоб бились всі до смерті!
А я вас розважав, зате й мені влетіло,—
Тож бийтесь, хай вам грець, то не мое вже діло!

Там кухлі вже летять на голови, у злобі
Коновку хтось метнув — обруч відбивсь на лобі;
За аркебузи враз схопились п'яні гості —
Скажіть, чи то бенкет, чи спір і вияв злості?

А завтра знову п'ють за дружбу та єднання,
І лине навкруги їх голосне співання:
«О, не забудь мене, кохана, наймиліша!»
«В червоній шапці йшов»,— здалась ще красивіша.

Басів п'ять, шість альтів і дискантів дванадцять,
Ще вісім тенорів, вагантів кільканадцять
Затягнуть за столом і стануть засинати,
А декого на двір вже тягне із кімнати.

Помями щоб ви, п'яниці, повпивались,
Прокази дай вам бог, щоб жони милувались,
А до каліцтва вас на старість, до прокляття
Напевне доведе пияцьке заповзяття.

ПІСНЯ XIX

Жаль тебе, небого,
І нема нікого,
Щоб тобі сказав те, що забуваєш,—
Слухай же мене і роби, як знаєш.

Бив би в друзки радо
Я твоє свічадо,—
Кпить собі воно здавна над тобою,
Бо себе ти в нім бачиш молодою.

Глянь на себе нині:
В дорогій тканині
Плоть пошерхлу вздриш, а відкриєш губи —
І побачиш ти почорнілі зуби.

Вкрасти мамка жодна
Літ твоїх не годна —
Під очима, глянь, зморшки, наче карби,
Не допоможуть їм венеційські фарби.

Соромно, їй-богу,
Як ти тягнеш ногу,
Захопившись враз танцями швидкими,—
Рवेशся з сил усіх бути з молодими.

А твої всі шати,
Мусиш правду знати,
Мов чуже вбрання, носиш на собі ти,
Бо стара ти вже, ніде правди діти.

Не рівняйся досі
До стрункої Зосі —
В ній любов кипить, грає прудкість сарни,
А не срамота і кипіння марне.

Тож тобі з роками
Брати слід до тям —
Краще кужіль десь прясти, ніж з віпочком
Сісти за столом бабі із синочком.

ПІСНЯ ХХ

Любо на дозвіллі погуляти.
Вип'ємо, твоє здоров'я, брате!
Не до танців на голодний шлунок,—
Веселить людину добрий трунок.

Не поведьтесь гордими панами,
Хай усі рівняються із нами,
Привілей повісьте на жердині —
Біля пана сядь, пахолку, нині!

Йде забава нецікаво, в'яло,
Де пильнують, що кому пристало;
І скажу вам: там життя прекрасне,
Де воно в бундючності не згасне.

Ви ж, однак, за все, що тут почули,
Келих мій наповнити забули,
А тверезі є хіба піїти?
Бо як є — добра від них не ждіте.

Хай по чарі п'є до мене кожний
І покаже, хто на що спроможний;
Говоріть своїм коханим сміло
Все, що вам сказати закортіло.

З наймудрішим я не хочу знатись,
Що не вміє добре забавлятись:
Час біжить, ніхто не зна зарані,
Що кого чекає на світанні.

Бенкетуй сьогодні й веселися,
Про майбутнє марно не журися,
Бо воно відоме тільки богу —
Забавляйся, поки маєш змогу.

ПІСНЯ ХХІ

Спиш собі, моє кохання,
Я ж від самого смеркання
Жду і мерзну самотою;
Зжальсь, не муч мене жорстоко!

Слухай, як невпинним ладом
Б'ють об стіни дощ із градом;
Встань, я жду тебе, як дива,
Жіночко немилостива!

Не заради ж бо крадіжки
Ніччю міряю доріжки;
Може б, взяв нічним щось дійством —
К бісу! — тільки не злодійством.

Крихта гордості остання
Щезне там, де є кохання;
Робить нас краса рабами,
Тільки звичай править нами.

Хтозна, чи до неї в ложе
Голос мій злетіти може,—
Тож послухайте, примхливі
Тіні й брили мовчазливі!

Амфіоновій кіфарі
Гай корився в дивнім чарі,
Слухалось її каміння,
В мур лягаючи й склепіння.

Кáрги плакали суворі,
Як Орфей заграв у горі,
Ідучи попід землею
За коханою своєю.

На його жалі глибокі
Зглянулись боги жорстокі,
Був би трохи терпеливим —
Знову стати б міг щасливим.

Не дотримався угоди,
Наробив сердешний шкоди,
Бо, оглянувшись на милу,
Викликав нечисту силу.

Треба ждять було, небоже,
Та кохання ждять не може:
В нім нестримана людина —
Роком видасться годна.

Струн моїх ти чуєш тони?
Б'ють до утрени десь дзвони.
Дивно — зорі позгасали,
Я не спав, ченці вже встали.

На добраніч! — всім, хто чує,
А вінок мій хай пильнує
Тиші й діжде тут осоння —
Свідок муки та безсоння.

ПІСНЯ XXII

Мій розуме, тобі турбот ще мало?
Не вернеться нічого, що пропало.
Був час, коли минали дні щасливо
Й бажання всі сповнялись, як на диво.

Тепер нам доля більше не сприяє,
Усе, що мпле, боком нас минає.
І що тут скажеш? Геть журні хмарини! —
Нам треба ждати кращої години.

Не думай, що в біді ти одинокий,—
Нещасних безліч має світ широкий,
Вони своє ховають безталання:
Назовні — сміх, в душі — переживання.

Лиш я, упавши в сум і безнадію,
Прикинутись веселим не умію,
Хоч бачу, що журитись — глузду мало,
Не вернеться нічого, що пропало.

ПІСНЯ XXIII

Часом краще мовчати людині про муки,—
Хай не тішиться недруг, що взяв тебе в руки;
І, відкинувши жаль, що роз'ятрює рану,
Лиш спасибі сказати невдячному пану.

Нині сором признатись — терпів я немало,
До безглузлого вчинку готовий, бувало,

І мене дуже довго за носа водили,
Хоч я бачив, що послуг моїх не цінили.

Я поставив увічливість — гніву навпроти,
А невдяку — статечністю прагнув збороти,
Та постійність мою і тривале терпіння
Зустрічала вона без душі й розуміння.

Бог із вами, ворота невдячні, відлюдні,
Гнав неспокій до вас мене в свято і в будні;
Хай вас цвіль і топка павутина вкриває,
А замки ваші ржею нехай роз'їдає!

ПІСНЯ ХХІV^а

Дзигарі б'ють години —
Щезни в присмерку днини,
Смутку! Дня тобі досить,—
Ніч хай радість приносить.

Всі ми блазні господні,
Хоч шановні сьогодні;
Ті, що лізуть зі шкіри,
Тільки хиблять без міри.

Хто дійшов розуміння
Цього світу сплетіння,
Робить висновки схожі:
Люди — іграшки божі.

Служба, почесні сану
Люд заводять в оману,
Бо й причетних до влади
Косить смерть без пощади.

А найбільш непринадні —
Ті, що надто ощадні,
Бо для інших збирають
І голодні вмирають.

Керувало б синами
Те саме, що батьками,—
Світ наш, замість багатства,
Мав би купу жебрацтва.

Та господь лихо згладить:
Що одні нагромадять,
Другий миттю все збуде,
Щоб не гинули люди.

Мертвим правити трудно;
Жив ти, отче, облудно —
Син мішки порохує,
Та ума не впадкує.

Отже, к бісу пікчемні
Всі турботи даремні!
Хай їх, в скриню сховавши,
Фокар візьме назавше.

А для нас песить вина,
Хай весела година
Безтурботна настане
І журба, як лід, тале!

З ДРУГОЇ КНИГИ

ПІСНЯ І

Сховалось сонце. Небо темно-сіре
Дощами землю залило без міри,
Несуться води Вілії шумливі
В стрімкім пориві.

Аж страх бере, як блискає над нами
Та вибухає грізними громами,
А буревій усе з путі змітає
І ліс ламає.

Ковчег робити почнай, теслярє!
Хто зна, чи знов не прийде час покари,
Коли було води нестримна сила
Світ затопила.

Тоді шість тижнів не вщухала злива,
На землю повінь ринула жахлива,
Із рік, струмків лилося на простори
Нестримне море.

Міста і замки із людьми живими
Позаливало хвилями морськими,
Не спас пастух, піднявшись до вершини,
Себе й скотини.

В тих водах риба вище гір спливала,
Куди лишень орлиця долітала,
Яку в гнізді, покладенім на скали,
Орлята ждали.

Але тоді пропали діти й мати,
І все живе, крім звіра і пташати,
Що на ковчезі. Ной лишивсь з жоною
Та дітворою.

А все тому, що вже чеснот не стало
І бог звелів, щоб людство все пропало,—
На всьому світі врятував од згину
Одну родину.

Бо тільки Ной, і завдяки лиш богу,
Зробив ковчег і плавати мав змогу
Всі довгі дні лихої непогоди,
Аж впали води.

Всіх інших наглі захопили хвилі,
Щось вдіяти були вони безсилі,
Коли навколо небо неозоре
Й безмежне море.

Та врешті гнів угамувався божий
І бог звелів, щоб день настав погожий,
Вступалось море, на його пустелі
Звелися скелі.

Джерела вщухли, зеленіли схили,
А ріки бистрі в береги вступили,
Земля до сонця віття простягала
Й знов розквітала.

Та скрізь лежали страхітливі трупи
Людей, тварин, що збилися докупи,
Й самому богу, як усе відкрилось,
Тяжко зробилось.

І мовив бог до Ноя: «Йди на сушу,
Не бійсь, ступай, бо я зробити мушу,
Щоб знову в шати ліс вдягавсь щорічні
На віки вічні.

Хай буде так, як і було на світі,
Земля плоди хай родить розмаїті,
А ви живіть, розмножуйтесь, щоб люди
Селились всюди.

І будьте певні — відтепер ніколи
Вже не затопить гори ті і доли,
На землю повінь вже повік не рине,
І світ не згине.

А в знак того, що не зламаю слова,
Нехай веселка сяє кольорова
Знаменням непорушного обіту
Усьому світу».

Тож досить нам, о лютне, на сьогодні
Старі слова пригадують господні!
Ми при каміні маємо нагоду
Знести негоду.

ПІСНЯ ІІ

Не бентежить мою душу,
Що я гір німих не змушу
Танцювать, а вовчу зграю —
Слухати, коли я граю!

Я тобі співаю, Ганно,
За твою прихильність, панно,
Перевершу Амфіона
І лютниста Аріона.

Не дивлюсь я на обличчя,
Від якого б'є величчя
У кареті із гербами,
Придбаній колись дідами.

Ласку я твою жіночу
Привернути словом хочу,
За уваги мить єдину
Все забуду, все покину!

Заздрість не злякає цноти;
Дуб стає вітрам навпроти;
Стану сміло я з тобою
Перед заздрістю людською.

А коли б чудові поги
Перейшли мої пороги,—
Щастя більшого не треба,
Я знімав би зорі з неба.

Навіть стіни у покої
Ждуть хазяйки дорогої,
Шепче липа серед двору,
Жде, що виїдеш із бору.

Запрягать вели ти зрання,
Не барись, мое кохання,
В радіснім весіннім світлі
Кличуть нас гаї розквітлі!

Буйним цвітом луки вкриті,
Вже зайців не видно в житі;
В ратаїв відрадні мислі —
Повезуть міхи по Віслі.

Ходить стадо за рікою,
Пастушок сидить з дудою
І, загравши в холодочку,
Змусив фавнів до таночку.

Поспішай-бо, доки в морі
Не погасли ясні зорі
І не вкрило, мов габою,
Світ наш темінню нічною.

ПІСНЯ ІІІ

Усі ми над Фортуною безвладні —
Тож оглядайся на колеса задні,
Бо гріш ціна зрадливій тій богині —
Відніме завтра, що дарує нині.

Не вір в багатство і його могутність,
Ніхто не певний за свою майбутність;
Фортуні навіть давності замало,—
З торбами пустить, і пиши пропало.

А ті, що дружбу вірну пропонують,—
Твоє багатство, не тебе шанують;
Його не стане — і покажуть спини,
Як тіні щезнуть при згасанні днини.

Фортуна носить на очах пов'язку,
Дурманить многих, як дарує ласку;
Тому-то дехто й кирпу задирає
І вже, дивись, людей не помічає.

Затям, що скарб у Талані: людині
Подбати слід, щоб у тяжкій годині
Могла собі щось заллшити кожна,
Що навіть доля вкрасти неспроможна.

Лиш добродестя — скарб твій і клейноди,
Бо вража сила не завдасть їй шкоди,
Вогонь і повіль не страшні раптові;
Дари всі інші — завжди випадкові.

ПІСНЯ ІV

У вежі кам'яній з потрійними дверима
Даная мучиться, а варта невмолима
(Мов згряя злих собак!) із найманих спартанців
Її оберігає від коханців.

Та легко глузувать з Акрісія Венері!
Не вберегли дочки ні вартові, ні двері,
Бо золотим дощем проник у ту в'язницю
Усемогутній Зевс, що покохав дівицю.

Проникне золото скрізь і перешкод не стріне —
Крізь яничарський стрій і крізь камінні стіни,
Що не проб'є і грім. Якби того ж пороку
У жінки не було, то грецькому пророку

Не вмерти б на війні; та й Македонець брами
Ворожих міст ламав підкупними дарами.
Великі хабарі і гетьманів скоряють,
Що неабиякі і так достатки мають.

Де грошей пагребуть, там завжди є турбота,
Там кожен день росте в людей до них охота,
Щоб більше їх було; а я ніколи в долі
Багатства не благав, що мав — було доволі.

Що більше у людей помірності і стриму,
То більшу робить бог усім їм ласку зриму,
І горнутья вони до тих, які не мають
Багатств, а ненажер іздалеку минають.

То справжній пан, хто геть захланність кине панську
Отих, що в гамазей усю маєтність гдапську
І врожаї рівнин жулавських заховавши,
Жили б, як жебраки, і їли б хліб не завше.

Джерела чистих вод, шмат лісу маю в міру,
Засіяні поля і непохитну віру
Ще маю на врожай. Хіба той щастя знає,
Хто в Африці, усім родючій, управляє?

Хоч на Поділлі мед мені не носять бджоли,
В льох сремського вина не ставлю я ніколи,
Овець не маю я в нелічених отарах
На випасах гірських чи у містких кошарах,—

Та в домі я своїм бідн не помічаю,
Надії всі свої на бога покладаю.
А стримавши в собі бажання, я доходи
Поправити свої не пропущу нагоди,

Чого б я не зробив, коли б дістав по праву
Угорські ниви всі й венецьку всю державу.
Лиш скнарї мало все, хоч жити мав би змогу,—
Хай тільки б міру знав та був би вдячний богу.

ПІСНЯ V

Велика втрата і ганьба, поляче!
Земля подільська опустіла плаче,
А над Дністром безчестять полонянок —
Татари ділять бідних подолянок!

Наскочили турецькі пси погані,
Щоб разом з дітьми наші красні лані,
Страшні, нелюдські переживши лови,
Вже не вернулись у свої діброви.

Одних погнали за Дунай османцям,
А других кримським продали поганцям;
Шляхетські дочки (де ти, сило божа!)
На сором стелять бусурманам ложа.

Пішли на нас грабіжники війною,
Що міст і сіл не зводять, а з розбою
Живуть у шатрах дико та безладно
І нас гризуть, ох, як гризуть нещадно!

Так на отару, що сама блукає,
Голодна вовча згряя нападає,
Коли вівчар десь манівцями бродить,
Вівчарок чуйних поблизу не водить.

Чи ми на турка матимем відваги,
Не перемігши хижої ватаги?
Ще трохи, гляньте, і по їхній волі
Нам короля посадять на престоли.

Прокинься, озирнись, поштивий ляше!
Хто зна, чи щастя буде їх, чи наше?
Чекай на волю Марсову високу
І будь стійким, не відступай ні кроку!

Отямся швидше і збери всі сили —
Хай вороги, що шкоди наробили,
Пронісшись ураганом над землею,
Омиють злочин кровію своєю.

Кого там ще полумисок тримає?
Що вбогі ті полумиски чекає?
А їсти б і зі срібного достоїн,
Хто вдяг броню і переміг, як воїн.

На талери топить тарелі срібні,
Бо гроші війську нашому потрібні!
Чи на спасіння власне, марнотрати,
Ми не спроможні і гроша віддати?

Завчасно даймо, даймо без вагання!
Не ждім, щоб мить застала нас остання.
Щитом живі прикритись можуть люди,—
Його не треба, як пробиті груди.

«Поляк,— говорять,— мудрий лиш по шкоді».
Коли ж бо правду кажуть у народі —
Нове прислів'я родиться з негоди,
Що він немудрий до і після шкоди.

ПІСНЯ VI

Владарко втішних рим і лютні золотої,
Не муч душі смутної,
Скажи ти нам: коли скінчаться жаль і туга,
І скільки виллем сліз, якщо не стало друга?
Коли здорові ми, втішати хворих вмієм,
Але, як захворієм
Самі, то збагнемо: поради наші гарні
Для інших, а для нас — то лиш словечка марні.
Від твого скону біль і плач душі невгавний,
О воеводо славний!
Покинув друзів ти, лишив жону цнотливу —
Добродійку свою безмежно соромливу.
Орфея лютно ти б узяв і, смутку повен,
Сів у Харонів човен
Та обійшов усі підземні володіння,
В які не попаде і сонячне проміння,—
Душі б ти не знайшов, що з Лети раз ковтнула
І світу, не забула.
Від горя і нещастя рятунку вже немає —
Все, що вони несуть, із часом лиш минає.

ПІСНЯ VII

Літне сонце пече, аж земля попеліє,
Світ од пилу темніє;
Сохнуть ріки змілілі,
І дощу від небес просять трави згорілі.
Хай плящину остудять в колодязі діти,
Стіл несить нам накрити
В тінь під липу крислату,
Що дає за садіння приемну оплату.

Ти зі мною, о людне моя, ти зі мною,
Серце тишиш ти грою;
Хай турботи і горе
Відлітають від мене із вітром за море.

ПІСНЯ ІХ

Гроза чи вітровії —
Ти не втрачай надії:
Навіки обрій сонця не сховає,
По темній ночі — ранок пастуває.

Глянь на сумну діброву,
Що в пору злу зимову,
Красу згубивши, стогне під вітрами,
А все навколо вкрилося снігами.

Але весна настане,
І знову сніг розтане,
Всміхнеться сонце до землі привітне,
Вона барвисто заново розквітне.

На світі все дочасне:
Йде лихо, радість гасне,
А прийде знову радісна хвилинка —
І оживе, міняється людина.

Коли ж добра зазнає,
Пиха її проймає,
А тільки щастя пройде стороною —
Притихне враз, поникне головою.

Зі щастям і бідною
Однаково стійкою
Людина має бути терпелива,
Бо все дає Фортуна вередлива.

Тож не вважай за втрати,
Що можна знов придбати,—
Все з часом бог перевернути може,
Не згине той, хто в дійство вірить боже.

ПІСНЯ Х

Чи хтось у битвах добуває слави,
Чи розумом вершить мирянські справи,—
Коли жона життя не прикрашає,
Все пропадає.

Збирають гроші різними шляхами:
Хазяйнуванням, службою, торгами;
Коли ж нема дбайливих рук дружини —
Усе загине.

Сумлінна жіпка прикрашає мужа
І для сім'ї у всім опора дужа,
Вона — безцінна чоловіча цнота
Й корона злота.

Жона від мужа клопіт відвертає,
Його спокій щодня оберігає;
Солодким словом звеселить людину
В тяжку хвилину.

Вона дітей, на батька схожих, родить,
Тому-то він незмірно гордим ходить,—
На спадщину не ласиться родина,
Як маєш сина.

Щасливий тричі той, кому дружину
Дасть добру бог; коли ж, мов за провину,
Лиху пошле,— вкоротить чоловіку
Життя піввіку.

ПІСНЯ ХІ

Ти збережи розсудливість і волю,
Коли, бува, лиху зустрінеш долю;
Не пнися вгору — хай би навіть сталось,
Що із тобою щастя побраталось.

Бо смертна ти, людино благодійна,
Живе гризота у тобі постійна,
Хоч в колі друзів деколи, буває,
Веселий день за келихом минає.

Звели ж мерщій над ручаєм студеним
Накрити стіл під явором зеленим,
Вина із бочки хай наллють, звели ти,—
Хай смерть зажде, нам треба ще пожити!

Ніхто з маєтком не лежить у гробі,
Хоч мав палац у золотій оздобі,—
Все, що придбаєш для свого достатку,
В майбутньому залишиться нащадку.

Чи хтось родивсь багатий, чи вельможний,
Чи був рабом, а смерті неспроможний
Ніхто вблагати: прийде мить остання —
І діжде всяк довічного вигнання.

ПІСНЯ ХІІ

Ні, сумніву нема, і всім, здається, ясно,
Що там, де цнота є,— є заздрість одночасно:
Як творять тіло й тінь одне невідділиме,
Так заздрість цноті вслід на світі завжди йтиме.

Світіння злить її, а в очі і не гляне,
Коли хтось у житті від неї вище стане,
А як самій звестись їй сил не вистачає,
Ганьбить у людях те, чого сама не має.

Людині ж, що себе й свій труд дала громаді,
Учинки всі її не стануть на заваді,
Бо чує правоту, а на діяння злісне
Ніколи не зважа, хай заздрість навіть трісне!

І не завдасть ніхто великій цноті шкоди —
Вона не визнає відзнак і нагороди,
Вона сама собі відзнака та оплата,
І без набутків тих прекрасна і багата.

А хто ступив на шлях служіння батьківщині,
Хай сміло йде на смерть у будь-якій хвилині:
Відплатить бог за все, що заздрість підла вкраде,
Чеснота місце скрізь належне їй посяде.

ПІСНЯ XIV

До вас, до мужів посполитої справи,
Жерців правосуддя й сумління держави,
Що люд свій взялись вести істин' шляхами,
Як стадо господне, звертаюсь словами:

Затямте,— як високо б ви не злетіли,
Що ви боже місце на світі посіли,
І думати слід вам не стільки про себе,
Як брати до серця всі людські потреби.

Бо кожен із вас — над малими правитель,
Але і над вами є теж повелитель;
Настане для кожного час звітування,
І діждеться кривдник собі покарання.

Не купите милості в нього дарами,
Він графів рівняє в усім з мужиками,
Чи вдяг ти едwab, чи просту сірячину,
Він судить однако людей за провину.

Тож, може, мій гріх не тяжкий перед людством,
Бо тільки себе гублю власним безпутством;
Вознесених вчинки страшніші бували —
Доценту ж бо царства й міста руйнували.

ПІСНЯ XV

Не все Аполлон стріляє,
Хоч лютю з луком тримає,
Марс воєн зречеться в світі,
Коли потрапить у сіті.

Не завжди град із дощами
Чи грізна буря з громами,
Бо хмари вітер розвіє
І небо знову світліє.

Тож і людині, подібно,
Гризот щодня не потрібно,—
Як нбшу марну зі спини,
Хай ними об землю кине.

Бо все, що в житті минає,
Ніколи вже не вертає.
І хто зна, якої долі
Діждемо з божої волі?

Достатньо думать людині,
Щоб добре було їй нині,
А дальше — надійсь на бога,
Живи собі якомога!

І добре живи, не гайся,
На краще не сподівайся,
Ніхто не знає зарання,
Коли прийде мить остання.

ПІСНЯ XVI

Все суєта — і вишукані страви,
І посуд срібний, золоті оправы;
Не поспішай, як дні минули гожі,
Зривати рожі.

Бо добра й м'ята, що зростає всюди;
Коли ж у товаристві дружні люди —
Всім весело, душа сама співає,
Як лютня грає.

Де лютня — там танок і спів до ладу,
Бо лютня завше всім несе розраду,
При ній добріють і боги сердиті
В підземнім світі.

ПІСНЯ XVII

Не вартий світ, де стільки плутанини,
Упевнення розумної людини,
Що жити їй щасливо і безпечно
Там, де усе мінливе безконечно.

На що людина у житті зарання
Могла б покластись твердо, без вагання?
Бува, пахолок тільки змочить губи —
По чарі вдарять і зламають зуби.

Не любить море тиші і спокою —
Бува, рябіє хвилию дрібною,
А часом котить з негасимим шалом
До хмар високих білопінним валом.

Лишень чеснота — компас мій надійний,
І при драконах з нею я спокійний,—
Наперекір Протеевій потворі
Мій човен далі попливе у морі.

ПІСНЯ XVIII

Утішна лютне, де ти брала сили,
Як Амфіону покорились брили,—
Самі звелись широкою стіною,
Зваблені грою.

Забутою була ти донедавна,
А нині всюди бажана і славна.
Лунай, щоб неприступна Богуміла
Вмить злагідніла.

Вона, мов те лошатко здичавіле,
Що пастухи піймати не зуміли,
Боїться чоловіка і стрілою
Мчить стороною.

Тобі і тигри, і ліси підвладні,
І ручаї, о лютне, водоспадні,—
Злий звір пустив Орфея недаремне
В царство підземне.

А в того звіра, Цербера, на шиї
Звивались довгі страхітливі змії,
Текла з трьох пащ крізь зуби поганюча
Трута смердюча.

Там Іксіон і Тітій, змігши муки,
Всміхнулися, твої почувши звуки,
Просохли дзбани від звучань прекрасних
В дівиць нещасних.

Нехай від тебе знає Богуміла,
Чому покара на злих дів злетіла —
Бездонний посуд повинити водою
В царстві покою.

Хіба, о боже, більший гріх ще можна
Вчинить від того, що вчинила кожна?
Человіків ті відьми повбивали,
Як з ними спали.

І лиш одна, як личить королеві,
Наперекір зрадливому вітцеві
Вдалася до священної омани,
Гідна пошани.

«Встань, чоловіче,— промовляла тихо,—
Не спи, бо може трапитися лихо,
Вітця і сестер злих остерігайся,
Миттю сховайся!

Бо кожна з сестер, як левиця дика,
Повинна вбити свого чоловіка,
А я не здатна, мужу мій ласкавий,
На гріх кривавий.

Хай батько закує мене в кайдани,
Коли тебе тут мертвим не застане,
Нехай зашле в поганський край за море,
На вічне горе!

Світ за очі йди швидше і не гайся,
В спасенний морок ночі ти сховайся.
Щасти тобі! Мене ж, як буду в гробі,
Згадай в жалобі!»

ПІСНЯ ХІХ

Чи хтось є, що минуці зневажив би справи
І зі мною для доброї людської слави
Без вагання віддав би здоров'я і сили,
Щоб по смерті ми хоч імена залишили?

Бо людиною звати шкода ту тварину,
Що лиш рот напихає і п'є кожну днину;
Не зрівняв нас із дикою бог звіриною,
Дав нам мову і розум нам дав з головою.

Тож про гідність людську завше думати треба,
Про важливе усе для землі і для неба,
Щоб заслужена слава по світу летіла
Про того, хто зробив щось для спільного діла.

А коли в когось хисту потрібного досить —
Хай навчає людей і пожиток приносить,
Хай встановлює лад, відвертає пезгоду,
Береже отче право й вітчизни свободу.

А кому дав бог силу і мужність у серці,
Хай до бою стає із поганцями в герці;
Лиш протак віддає силі військ перевагу —
Для звитяг треба мати найперше відвагу.

Для сміливців нема перешкод, а за волю,
Не жаліючи сил, віддають власну долю;
Хто заплатить за славу життям, не програє.
Хіба краще, як потім даремно вмирає?

ПІСНЯ ХХ

Чим риси моєї малої особи,
О біскупе славний, тобі до вподоби,
Що мусив я їхати, званий тобою,
Покинувши дім і жону з дітворою?

Нудьгує вона і не відає доти,
Що я в тім палаці не знаю турботи,
Що ти вдовольняєш потреби насущні
Мої, і слугі, і коня на конюшні.

Найбільше доводиться думать небозі,
Чи добре мені у далекій дорозі,
Чи хворий лежу, як траплялось порою,
І хто там без неї піклується мною.

А в домі за двох весь тягар клопотнечі
Без мене взяла на слабкі свої плечі,
Доводити мусить сама все до ладу
І з дітьми дрібними давать собі раду.

Хто знає, якщо він подумав зарання
(А в мене, повірте, немає вагання),
Чи справді десь зілля на світі зростає,
Що пам'ять людині про дім відбирає?

Що музика грає, якої хвилину
Послухавши, рідних дітей і дружину
Забудеш і вже не захочеш з полону
В дівиць соромітних звільнитись до скону?

Бо що переважить, те й мучить без міри
Серця, а буває — додасть нам довіри;
А ти не тривож надаремне людини,
О біскупе милий, хоч мав би причини!

Розвівши, зведи нас, щоб стрілись ми раді,—
Те й інше, бува, на біскупській' посаді
Вирішуєш людям. Для мене й дружини
Жить разом до скону — бажання єдише.

ПІСНЯ XXI

В тім, що свободи вже серце не має,
Мое щастя безкрає.
Ніжнім сильцем мене взято в неволю,
В ній я зустрів свою радісну долю,
Що, відрікшись спокою,
Думкою нехтує врешті людською.
Ув очах, в їх світінні
Ваші принади уздрівши весінні
В той день благословеиний,
Вмить у сильці опинивсь я смиренний!

ПІСНЯ XXII

Прошу тебе, щоб вірною була ти
Й пісні слов'янські допомгла співати,
Багатострунна лютне дзвінкограйна,
Золотосяйна;

Колись ти, лютне, з вірністю всією
Служила войовничому Алкею,
Що вибрав, переживши бурі, війни,
Життя спокійне.

Він муз, і Вакха, що дарує вина,
І Афродіту, і Ерота — сина
Ії, і Ліка, що мав чорні очі,
Вславляв охоче.

О Фебова окрасо! Лютне мила,
На учтах ти усім богам служила!
Зі мною будь, розрадь мене, благаю,
У мить відчаю.

ПІСНЯ XXIII

Не вічно, Зофіе гожа,
Цвіте лелія і рожка;
Отак і людина кожна
Повік цвісти неспроможна.

А час, як вода, спливає.
Оказії? — Гляй, немає.
Богиню ту за волосся
Не всім схопити вдалося;

Настане зима по росах,
Сніжок забіліє в косах;
Хоч зійде сонце весняне —
Той іній вже не розтає.

ПІСНЯ XXIV

Прийде час, незвичайні розправивши крила,—
Бо природа мене двоєдиним створила,—
Я поетом незаздрісним землю покину
І від міст многолюдних назавжди долину.

Хоч талан невеликий дала мені мати,—
Як-то любиш, мій друже Мишковський, казати,—
Не помру я, не кану у вічність безмежну,
Не сховаюсь у Стіксову тьму прибережну.

На гомілки мої вже шершавість напала,
Голова як у білого лебедя стала,
Свіжа парость пір'їнками пальці покрила,
А з рамен виростають розмашисті крила.

І скоріш від сміливця Ікара я вгору
Полечу понад берег буремний Босфору,
Понад Сирт Кіринейський, на північ долину,
Проспівавши вже пісню свою лебедину.

Тож про мене колись і Москва знати буде,
І татари, і в Англії знатимуть люди,
І хоробрий іспанець, і німець; народу
Буду знаний тому, що із Тібру п'є воду.

Тлінну плоть поховайте мою без ридання,
Не потрібно жалів, ані слів нарікання,
Ані дзвонів, ні мар дорогих не потрібно,
Псалтиря по мені не читайте жалібно!

КУПАЛЬСЬКА ПІСНЯ ПРО СУБІТКУ

Як сонце Рака пригріє,
В гаю соловей німіє,
А в Чорнім лісі до почі
Субітка запалахкоче.

Своїх і гостей, бувало,
Навкруг багаття немало,
Там три дуди разом грають
І співи в садах лунають.

Як сядуть всі на травиці
Одна по одній дівниці —
Шість пар, однаково вбрані,
Віночки вдягнуть квітчані.

Завзяті усі в співанні,
І в танці теж бездоганні;
Що кожна порядок знала,
То перша так зачиннала:

ПАННА І

Палає вогонь, а в колі,
Сестрички, місця доволі;
Тож руки собі подаймо,
Пісень гуртом заспіваймо.

Даруй нам, нічко, погоду,
І повінь жени, й негоду;
Сьогодні мусять дівиці
В гаю чекати зірниці.

Навчали нас так матусі,
А їх учили бабусі:
Що в нічку святого Яна
Субітка горить до раиа.

Мене послухайте, діти,
Вітцівські сповніть завітні:
Хай святом те свято буде
І хай так водиться всюди.

Здавен батьки святкували
Й робити усе встигали,
Збирали багате жииво
Й жили всі благочестиво.

А ми працюєм багато,
Забувши будень і свято,
Рвемося більш заробляти,
А маєм одні утрати.

То лищать все градобої,
А то від посухи злої
Щороку менші врожаї
І дорожнеча зростає.

Бо труд тяжкий і знемога
Даремні, діти, без бога;
Хваліте діла господні
За те, що ви не голодні.

У всьому звіртець на нього,
І геть пропади, тривого,
Ще добра пора настане,
І світ у безвість не кане.

Втішайтесь вечором славним
За звичаєм нашим давнім,
Вогні хай горять яскраві
І ніч промине в забаві!

ПАННА II

Така я вдалася зроду —
До пісні та хороводу;
Скажіть, шановні сусіди,
Котра з нас в танок не піде?

Усміхнено сяють очі,
Бо всі до танців охочі,
Почнім його вільним кроком,
Скінчімо жвавим прискоком.

Прискоком танець легенький,
Хай навіть вельми швиденький,
Заводять бубон з дудою —
І диво роблять зі мною.

Заграй нам танець рухливий,
Бубнярику мій вродливий,
З села походились люди,
А молодь гуляти буде.

Хіба не тут твоя мила,
Що серце приворожила?
Хоч кажеш ти, що немає,
Та кожна інше гадає.

Заграй, зроби добре діло,
Щоб нам танцювать кортіло;
Котрась із нашого роду
За всіх нас дасть нагороду.

Турбот ніколи не знаю —
Того всім людям бажаю;
Людина кожна з журбою
Дочасно стає старою.

Бо в радощах і забаві
Ми завжди здорові, жваві,
Тож декому й літ немало,
А ще б женитись пристало.

За мною, в коло ставайте,
Танцюйте разом, співайте!
Хай черги пильнує кожна,
Бо лад ламати не можна!

ПАННА ІІІ

За мною, в коло ставайте,
Танцюйте разом, співайте!
Вже черга, дивлюсь, настала,
Щоб я для вас заспівала.

Лиш люди здатні до сміху
Й забав собі на утіху,
Німій не дано тварині
Сміятись так, як людські.

Безглуздим назвати можемо,
Хто нехтує даром божим,
Хай плаче вік без угаву,
Хто кинув сміх і забаву.

Посміємось! Нема причини?
Без неї хай сміх наш лине!
На втіху чесному люду
Я нині співати буду.

І ти за тин не тримайся,
Що тяг kota, не лякайся,
Бог змилювавсь над тобою —
Нема калюж із водою.

Волочать kota, де сухо,
Ти ж мусив мочити вухо;
Хто вчив тебе і для чого
Дражнити котюгу злого?

Не знаєш людей хіба ти,
Що ладні в багно тікати,
А досить нявкнуть котові —
Вони померти готові?

Хоч гладять його, буває,
Він бубликом хвіст тримає;
Нема спокою з котами —
Ти, хлопче, й досі без тямн.

Кіт, навіть з даху упавши,
На ноги устане завше;
І хлопець спритний та бравий,
Коли, наче кіт той, жвавий.

Хіба не варте пошани,
Як він ворожити стане?
Коти мають дивну звичку —
Вмиватись на дощ і мжичку.

Мастак, як вийде на лови,
Він знає мишей всі схови,
Всю ніч стереже їх пильно
Й хапне умить непомильно.

Знай, коте, — біда не в пору,
І вовка пильнуйся з бору!
А може, й там твое горе,
Де гурт замишляє спори.

ПАННА IV

Кому квіточки я рвала,
Кому віночок сплітала?
Тобі, тобі, мій коханий,
І серцю любий, жаданий.

Тобі, мій єдиний світе,
В вінок я вплітала квіти,
Збирала зілля зелене,
Щоб линув серцем до мене.

Не знаю миті спокою,
Думками скрізь я з тобою,
Немов наяву, щоночі
Тебе лише бачать очі.

Одну-єдину надію,
Коханий ти мій, лелію,—
Одне-єдине бажання
Про наше спільне кохання.

Про те мовчати не можу,
Чим серце своє тривожу,—
Давно вже люди цікаві
Все знають про нас, лукаві.

Сестрички млі, о боже,
Мене судити негоже,
Негоже колоти очі
За мрії мої дівочі.

За іншу кривду і гану
Я сердитися не стану;
Та хто торкнеться кохання —
Навік мій недруг зарання.

ПАННА V

Признаюсь вам, добрі люди,
Займа мене Шимек всюди!
На ніженьку наступає
І мовить, ніби кохає.

О Шимку, йнять тобі віру —
Я богу склала б офіру,
Та любиш ти глузувати
З дурненького ще дівчати.

Тобі виробляти можна,
Що іншим стерпить не кожна;
Що іншим бува незручно,
То в тебе виходить влучно.

Котра за тебе не піде,
Вродливий ти мій сусіде?
Лиш' натякни їй злегенька —
Сміється вже, веселенька.

І я колись без розсудку
Попалась легко на вудку;
Яка омана жахлива:
Пскучий ти, мов кропйва.

Ведеш розмовн зі мною,
А іншу тиснеш ногою;
Вступися, тобі я раджу —
З пройдисвітом вік не зладжу.

І чемним не будь надміру,
Щоб мати в людей довіру;
Поможе тобі не дуже,
Як скривдиш мене, мій друже.

ПАННА VI

Пора йде збирання жнива,
Засохла, тріскає нива,
Від сонця несамовиті,
Стрекочуть коники в житі.

Худоба йде в холодочок
Туди, де дзюрчить струмочок,
За ним пастушок з дудою
Гаї розбуджує грою.

У полі колосся зріє
І скрізь на пні половіє,
Немов нагадує: днями
Не гайтеся йти з серпами!

Серпом озимі зіжнемо,
Косою ярі зберемо;
Тому, хто молодший, досить,
Що в копи снопи поносить.

Тобі, господарю свята,
Вінок з колосків' дівчата
Сплетуть, як коса в обжинки
Останні зітне стеблинки.

Коли зберемо все в полі
І збіжжя ляже в stodолі,
Спочинем після роботи,
Прославим божі щедроти!

До мене ти в гості зайдеш,
Коли в коморі все знайдеш,
А будеш ще зволікати —
Прийду до твоєї хати.

ПАННА VII

Тебе нема в нашім колі,
Гуляеш, милий, у полі,
Для тебе дорожчі лови,
Ніж наші танці й розмови.

А я в цю ніченьку гожу
Весела бути не можу,
Тебе ж бо мені бракує
І серце бідне нудьгує.

Воліла б і я в цю пору
Ходити десь серед бору,
Чи гнатись разом з тобою
Слідами за дичиною.

До всього привчить кохання!
І я б на те полювання
Хортів повела в підмогу —
Прикрити зайцям дорогу.

Коли ж із сіттю на лови
Пішов би ти до діброви,
То й я б з тобою ходила,
Собак на шворі водила!

Крізь хаші і крізь тернину
Ходила б я без упину,
У днину світлу й негожу
Скрізь бути з тобою можу!

Мій ловче, або знайому
Ти знайдеш стежку додому,
Або мені легше буде
Ходити з тобою всюди!

ПАННА VIII

Воли мої працювиті,
Для вас оті соковиті
Густі некошені трави
І чисті води заплави.

Отут для вас пасовисько,
А я ходитиму близько,
За вами, воли, глядіти
І рвати у лузі квіти.

Тут квітів різних багато,
Сплету з них вінок на свято
І ним я на переднівку
Прикрашу свою голівку.

Хай просить тепер, хоч плаче,—
Не дам я вінка, юначе!
Сама ж бо його сплітаю,
Сама і носити маю.

Бо розуму я не мала,
Як інший вінок давала
Тобі учора,— ти шкоду
Зробив, зганьбив мою вроду.

Воли мої працювиті,
Для вас оті соковиті
На луках трави зелені
І води чисті студені!

ПАННА IX

Я з вами в гурті співаю,
А жаль у собі ховаю.
Так в'язень носить кайдани
Й співає, хоч ниють рани.

Моряк далеко від дому
Співає в краю чужому,
І бідний ратай співає,
Хоч сам з утоми вміває.

В піснях солов'я з тополі
Вчуваєм серденька болі
І кривду: боже єдиний,
Та пташка малá — з людини!

Колись на світі, мов рожа,
Жила дівчинонька гожа;
Тому й зустрілась з бідною,
Що всі тяглись за красою.

Лихий невірцю поганий,
Розбійнику свій, нежданий!
Своячку не вів до жони ти,
А в темний гай, щоб зганьбити.

Відрізав їй язика ти;
Вона ж те все змалювати
На хустці кров'ю зуміла
Й послати сестрі ще вспіла.

Даремні всі виправдання,
Бо все відоме зарання,—
Тут хижий звір неповинний,
А умисел твій злочинний.

Сідай за стіл, як голодний,
Іж страву, якої годний;
У гніві лютім дружина
Зварила для тебе сина.

Не знаєш, королю грішний,
Який ти обід розкішний
В годину їси нещасну:
Ти плоть їси свою власну!

Коли закуски бажаеш,
Ось, голову сина маеш!
Устав блідий із-за столу
І чара впала додолу.

А жінка, підвівшись з лави:
«Смачної наївся страви?
Зрадливцю, син, як у гробі,
В твоїй мерзенній утробі!»

Метнувся він до дружини,
Та одудом став з людини,
А з неї ластівка стала
І вже за вікном літала.

В гаю сестру-бідолашку
Боги обернули в пташку,
І тішать усіх донині
Її пісні солов'їні.

Хвалити бога, у краї
У нас інакші звичаї,
І в Польщі тих див віками
Не знав ніхто перед нами.

Та в мене тягар у грудях;
Коли б не пісня на людях
Про ту нещасливу долю,
То я б наплакалась вволю.

ПАННА Х

Тебе, мій друже коханий,
Упертий мій, неслухняний,
Даремне я так благала
І сльози з віч проливала.

Поїхав ти світ за очі,
Щоб я, нещасна, дні-ночі
В невпинних жалях з розлуки
Терпіла душевні муки.

Нехай би в муках карався,
Хто першим був здогадався
Збирати військо для бою
І винайшов грізну зброю.

Безглуздя — вдягати лати
І смерть на війні шукати!
Вона й без війн кожну днину
Чатує скрізь на людину.

Коли б у разі потреби
Я стать могла біля тебе,
То звикла б до аркебузів,—
Хай візьме смерть боягузів!

Так будь же у битвах смілим,
Здоровим вернись і цілим,
Пропасти не дай одинокій
У смутку й тузі глибокій.

Мені ти клявся в любові —
Дивись, тримайся на слові,
З війни тії не барися,
До мене живий вернися!

ПАННА ХІ

Берись і ти за роботу,
Скрипалю, ми про Дороту
Співати будемо в колі,
Заграй нам з доброї волі!

Безцінна, люба Дорото,
Ти в колі — як в низці злото,
Як місяць поміж зірками —
Така і ти між дівками!

Коса додолу звисає,
Як гілка берези в гаї,
А личком така ти гожа,
Немов лелія і рожа.

Прекрасний ніс, чорні брови,
Чоло гладке мармурове,
А очі темні, жагучі,—
Як дві вуглини блискучі.

Уста — коралі барвисті,
І зуби — мов перли чисті,
І груди — плоди дозрілі,
А шия, а руки білі!

Радіє серце, турботи
Щезають від слів Дороти,
І мед, як її цілую,
Три дні на устах я чую.

У танці — справжня богиня,
Проте ніколи гординя,
Що ходить в парі з красою,
Не володіла тобою.

Тому ти всім людям мила,
Навік мене полонила;
Я струн дзвінких не zostавлю —
Тебе на весь світ прославлю.

ПАННА XII

Чий голос прославить села,
Де спокій, пісня весела?
Хто труд і забави звісні
В одній оспіває пісні?

Тут люди завжди в роботі,
Живуть без лишку, в чесноті,
В старанні богоугоднім,
Ретельнім і благороднім.

Одні при дворі час гають,
А інші щастя шукають
У морі, борються вперті
З вітрами на п'ядь від смерті.

А дехто вам за дукати
Готовий пораду дати,
Чи кров'ю багрить чужою
Свій зиск, ідучи до бою.

І лиш ратай землю оре,
Плодами повнить комори,
У праці завше гне спину —
Годує плем'я, родину,

В садку родить кожна гілка,
І мед йому носить бджілка,
З овець — на одержу вовна,
Ягнят загорожа повна.

Він косить на луках, в полі,
Снопи складає в стодолі,
Коли ж озимі засіє,
У теплій хаті радіє.

Там загадки із піснями,
Там довгими вечорами
Веселі танці й уклони,
Там ценар, там і гоньони.

Раненько господар з двору
З сітками спішить, до бору,
Там вправно розставить сільця —
І звір не мине умільця.

У річці верші тримає,
На вудку рибу спіймає;
Навкруг по річній долині
Не мовкнуть співи пташині.

Там стадо бредє лукою,
Пастух сидить під вербою
І грає на дудку вранці —
Стрибають фавни у танці.

Хазяйка всього пильнує,
Обід, вечерю зготує,
Свої у неї достатки —
Не треба бігти до ятки.

Глядять в вечірню годину,
Чи в хлів загнали скотину,
Корів доїти поможе,
Підсобить мужу, чим може.

Відчувши ласкаві руки,
До старших горнутья внуки,
Всі діти змалку в роботі
Звикають жити в чесноті.

Світає. Та ясні зорі
Упали б і згасли в морі,
Коли б та пісня весела
Усе повіла про села.

и. и. и.

*Tales sunt hominum mentes, quali pater ipse Juppiter
auctiferas lustravit lumine terras.*

Уршулі Кохановській,

*милій, утішній, незвичайній дитині, що, виявивши
зачатки всіх цнот дівочих і гідностей, раптом, супроти
сподівань, в недозрілому віці своєму, на великий та
нестерпний жаль вітця-матері згасла, Ян Кохановський,
безталанний батько, своїй наймилішій дівчинці
у сльозах написав.*

Не стало тебе, Уршулю моя!

ТРЕН I

Гераклітові всі сльози та ридання,
Сімонідові плачі та нарікання,
Всі на світі і зітхання, і турботи,
Вболівання, всі жалі і всі гризоти,
Геть усі до мене разом завітайте
Та оплакувати доню помагайте.
Смерть несправедна негадано-неждано
Розлучила нас з утішницею рапо!
Так і змій, коли гніздо уздрить у гаї,—
Солов'ят малих пожадливо ковтає,
І щибече бідна мати у розпуці,
З горя кидається вниз, але зміюці
Не страшна нещасна пташка слабосила,
Бо її саму рятують тільки крила!
«Марне плакати»,— подумає хтось, може.
Що ж не марно в цьому світі, милий боже?
Все ж бо марне! Ждем на краще без кінця ми,
А життя нас гнобить, водить манівцями!
Що ж бо легше: жити в смутку вже, та й годі,
Чи боротись, не піддатися природі?

ТРЕН II

Коли вже про дітей я мав би віршувати
І рими — як для них — легенькі добирати,
То радше б я гойдав із вечора до ранку
Колиску і нову складав би колисанку,

Що мамка, вчувши плач, співала б для дитяти,
Коли воно лежить, не хоче засинати.
Бо пожиточніша була б така робота,
Аніж сьогоднішня по донечці скорбота,
Ніж поливать слізьми безмовний гріб дитини
І скаржитись дарма на лютість Прозерпіни.
Але на вибір сей мені не дано волі,
Позбувся я тепер пісень отих і долі,
Як гублять, зріючи, всі вільності дитячі;
Так раптом я дожив, щоб сльози лить гарячі.
Приспять не можу я те горе невсипуще
І думати тепер не можу про грядуще,
Співать живим не хтів, а нині мертвим мушу,
В сльозах по смерті цій свою губити душу.
Даремно все! Бо то ж од випадку й години
Залежить повсякчас, які думки в людини.
Законе кривдний! О минущих тіней гнівна
Володарко, пітьми жорстока ти царівна!
Чом донечка моя, і світу не пізнавши,
Покинути мене вже мусила назавше?
І, сонечком ясним не втішившись, небога
Пішла у вічну тьму від рідного порога.
Бодай би світу ввіч не бачила дитина,
Як їй, крім уродин, судилась лиш кончина!
А замість радощів, які дитина мила
Дала б колись батькам,— у смутку їх лишила.

ТРЕН III

Згордувала навіки ти, донечко, мною!
Чи вітцівська оселя здалася тісною,
Чи завбога була, і тому відійшла ти?
Тож-бо справді не можна було не пізнати
Тих прикмет, що говорять про розум зарання
І про цноти прийдешні твої, дарування.
О слова! О вітання з уклонами гречні!
Як згадаю — обіймуть жалі безконечні!

Ти, розрадо моя, вже до мене в кімнати
Не заглянеш, щоб тугу навик розігнати!
Вже ніколи! ніколи! Лишилось єдине —
Це самому шукати до тебе стежини.
Там, дасть бог, ще зустрінеш ти рідного тата
І обнімуть його дорогі рученята.

ТРЕН IV

О жорстока несправедна смерте, мені ти
На дитя, що вмирає, веліла глядіти!
Я глядів, як трусила ти плід молоденький,—
Горем краялось серце і в батька, і в нььки.
Хоч би вічно я жив, то без болю ніколи
Я б не стрів її смерті, тяжка моя доле,
Будь-коли відійшла би од тебе, мій світе,—
Я не знав би, куди своєю тугу подіти;
Та, здається, ніколи жалями й журбою
Я не був би прибитий, як смертю отою.
Коли б дав був господь моїй донечці віку,
Ще могла мені втіх дарувати без ліку.
За той час я б принаймні до години,
Коли сходять спокійно під тінь Прозерпіни,
Не відчувши на серці жалів, які нині
Не зрівняю ні з чим по сумній тій кончині.
Не дивуюсь Ніобі, що мертвих уздріла
Своїх діток — і в розпачі закам'яніла.

ТРЕН V

Так маленька оливка в зеленому гаї
Вслід за матір'ю тягнеться вгору, зростає,
Галузок не пуска, не рясніє листочком
І допіру ще зводиться ніжним росточком;
Та коли з гострим терням, кущами кропиви
Підрізає її садівничий квапливий,—

Враз зомліє вона, сил позбувшись назавше,
На коріння коханої матері впавши.
Отака сама доля Уршулю спіткала,
Що на наших очах нам на втіху зростала,
Ледь підвівшись на ноги; а смерть, мов рослину,
Без пощади скосила сердешну дитину —
На нещастя батькам. Чи лихий Персефоні
Вельми батьківських сліз бракувало по доні?

ТРЕН VI

О слов'янська Сапфо! Щебетушко моя ти!
Ти не тільки маєток від мене прийняти,
Але й лютню у спадок отримати мала!
Бо надію велику ти нам подавала —
Пісеньки вже складала сама, без упину
Їх співати могла ти цілісіньку днину,
Як малий соловейко в зеленому гаї
Цілу пічку раденький щечече-співає.
О, як скоро ти змовкла! Тебе сполошила
Смерть сувора, моя щебетушечко мила!
Не наслухався я тих пісень, моя зірко,
А над тими, що чув, мушу плакати гірко,
Ти і в смертну годину свою не змовкала,
Цілувала матусю і тихо співала:
«А я тобі, моя нене, вже служити не буду
І за твоїм столом щедрим місце позабуду;
Ключі мушу віддавати, їхати в дорогу,
Навік вітця покинути й матінку-небогу».
Тож від болю у серці не можу згадати
Вже нічого, крім слів тих останніх, а мати,
Як почувла, нещасна, ту пісню розлуки,—
Мало серце не трісло від жалю-розпуки.

ТРЕН VII

О вбрання нещасливі, о жалісні строї
Донечки дорогої!
Ви чому геть з очей не йдете у недолі?
Множите мої болі.
Вже ніколи не вдягне вона оті вбрання —
Щезли всі сподівання!
Сон довічний закрив її очі пречисті...
Вже суконьки барвисті
І всі бинди тепер нанівець, візерунки —
Нашій доні дарунки.
Бо ж до ложа тебе довести не такого
Мала мати, небого!
Не таке тобі віно гадала справляти,
Яке мусила дати!
Лиш сорочечку вбрала й суконьку простеньку,
А отець — землі жменьку
В узголів'я лиш кинув. І віно, й газдиню —
Все в одну вклали скриплю!

ТРЕН VIII

Запустіли, Уршулю, світлиці-кімнати
З того дня, як у вічну дорогу пішла ти.
Не бракує людей, але порожньо й тихо:
Так багато забрало з дитям у нас лихо.
Ти співала за всіх і, як той голубочок,
Воркувала, забігши у кожен куточок.
За тим співом і мати не відала суму,
І отець не впадав у глибоку задуму —
То мене, то матусю було обнімала
І дзвінким своїм сміхом усіх розважала.
Все замовкло тепер, дім — одна порожнеча,
Вже не дасть нам розваг, не всміхнеться малеча.
Кожен кутик у домі жалі навіває,
І даремно вже серце потіхи чекає.

ТРЕН ІХ

О Мудросте! Якби купить тебе можливо!
Тож, кажуть, тільки ти з розсудком, справедливо
Всім правити могла б, загладжувати смути,
Сливе що в янгола людину обернути.
Вона б тоді турбот не знала, ні страждання,
Ні злих пригод життя, страхів та вболівання.
Бо легковажиш ти людські на світі справи,
На скарги наші всі, на радощі й забави
Так само дивишся, і смерті ти так само
У вічі дивишся — без тіні страху, прямо.
Не золото, о ні, й не скарб — твое мірило,
А повнота життя і що природі мило
Людській. Уздрить твій зір, який проникне всюди,
Що і в хоробах теж живуть злиденні люди.
Не заздриш бідним ти і їхньому спокою,—
Хто б тільки, далєбі, на світі жив тобою.
О нещасливий я, хоч довгими роками
До тебе на поріг стрімкими йшов стежками!
І скинуло мене в провалля із вершини,
Як кидає людей життя в свої низини.

ТРЕН Х

О Уршулю кохана, куди ж бо пішла ти?
У які ти краї подалася блукати?
Чи злетіла ти в небо з земної юдолі,
Щоб знайти собі місце у янгольським колі?
Чи до раю пішла ти? Чи острів щасливий
Десь для тебе знайшовся? Хароп мовчазливий
Перевозить тебе вже на той берег Лети —
І, води в ній напившись, забула мене ти?
Чи душа твоя, постать лишивши людини,
Перебралася жити в ество солов'їне?
Чи в чистилище, доюю, пішла очищати
Ті гріхи, що на себе ще взять не могла ти?

А чи канула в вічність, мов крапля у море,
Звідкіля ти з'явилась на муку, на горе?
Змилосьердсья над батьком, о, де б не блукала,—
Як живою до мене прийти не здолала,
Дай розраду, як можеш: з'явися на очі
Хоч марою, хоч тінню, хоч сном серед ночі!

ТРЕН XI

«Чеснота — пуста!» — сказав переможений Брут...
Пусте, хоч який для зору обрали б ми кут!
Побожність? Хіба ж для когось була рятівна?
А добрість? Хіба нещастя не знала вона?
Невидимий враг всі жереби людські міша,
Дасть добрий чи злий — спокійна у нього душа.
Ніхто не втече від темного духа того;
Чи винен, чи ні, а присуд досягне його.
Хвалитися нам приємно блискучим умом —
Хоч знаєм на гріш, гордуєм однак простаком.
Пнемось до небес, до божих усіх таємниць —
Даремно! То все для смертних закрите зіниць.
Живем серед снів і тішимося звабою мрій,
Здійснити які самі вже не маєм надій.
Скорбото! Невже позбудує тепер я усіх
Веселих думок, не знатиму більше утіх?

ТРЕН XII

Так отець ні один не любив ще, видати,
Ні один не жалів більш од мене дитяти.
Певно, ще не родились ніде такі діти,
Гідні ласки батьків, о нещасний мій світе.
Що слухняна, без примх, що охайна та мила,
Щебетала, до рим, як стара, говорила;
Повторити могла всі уклони, вітання,—
Вдача панни вже в ній виявлялася рання;

Без дитячих гримас, завжди гречна, зичлива,
Повна мудрих розваг і така соромлива.
Не сідала ніколи вона за сніданком,
Поки весь отченаш не промовила ранком.
Як лягала до сну, «на добраніч» казала
І здоров'я батькам вона в бога благала.
Вибігала, бувало, завжди на пороги
І весела отця зустрічала з дороги,
В кожнім ділі була перша нам помічниця,
Не чекаючи, ні, поки прийде служниця,
Як не диво, те все вона вміла і знала,
Хоч від роду всього тридцять місяців мала.
Тих усіх дарувань в віці ранньому, видко,
Ще несила нести, і тому ж ти так швидко,
Колосочку мій, впав, не дозрівши до жніва!
Сію смутком тепер, о годино жахлива,
Чорну ниву свою без падій на врожаї
По твоїм веснянім передчаснім розмаї!
Бо таким квіточкам не розквітнути двічі,
Не всміхнутись ще раз у зажурені вічі.

ТРЕН XIII

Моя мила Уршулю, бодай же була ти
Не родилась ніколи, як мала вмирати!
За ту краплю потіхи жалями розлуки
Я пройнявся павічно, страждаю від муки.
Ти для мене була сном, що тішить людину,
Сяйвом злота, що раптом назавше в єдину
Мить пробудження сезне,— скарбів сновидіння
Не залишить і сліду по хвилі прозоріння.
Ти вчинила те саме, Уршулю, зі мною:
Я надію велику плекав із тобою —
Ти ж пішла, не лишивши нічого, крім смутку,
І мої всі утіхи забрала так хутко.
Ще й душі половину взяла, далєбі, ти,
Щоб із решткою в тузі довік животіти.

Тут ось тесану брилу, майстри, покладіте
І на ній про нещастя моє напишіте:
КОХАНОВСЬКА УРШУЛЯ ЛЕЖИТЬ У ТІМ
ГРОБІ —
ЛЮБЕ ЧАДО ОТЦЯ, ЩО ТЕПЕР У ЖАЛОБІ.
ЧИНИШ ЗЛО ТИ, НЕПРАВЕДНА СМЕРТЕ,
ПОРОЮ,
БО НАЛЕЖАЛО ПЛАКАТИ ІЙ НАДІ МНОЮ.

ТРЕН XIV

Де та брама сумна, крізь яку в давню днину
Опускався Орфей по кохану дружину?
Я пішов би, як він, по тій самій стежині
Милу доню шукать через брід сей, де тіні
Перевізник везе в потойбічну сувору
Душ оселю, у край кипарисного бору.
Не покинь же мене, моя лютне! Харона
Попрошу я, щоб віз нас у царство Плутона.
Ми піснями, слізьми та сумними речами
Сповним жалем його, щоб вернулась із памн
Моя мила дитина; коли буду я з нею —
Всі жалі пропадуть, відпочину душею.
Її місце отут, як усьому на світі,—
Хай дозріти їй дасть стиглим гроном у літі.
Та не серце, а камінь в підземного бога
І вблагати його ні про що вже не змога.
Де ж пораду знайти? Краще я для спокою
Залишусь у тім царстві навіки з дочкою.

ТРЕН XV

Злотокоса Ерато і ти, дзвінка лютне,
Де втопити, порадьте, це лихо отрутне!
Заспокойте ви душу мою в цій недолі,
Доки слупом камінним не став я у полі,

Доки сльози, криваві сливе, проливаю
Крізь живий іще мармур — творіння відчаю.
Чи не так? Чи на горе людей як хтось гляне,
Тоді власні вже менше болять йому рани?
О згорьована мати (а горя людині
Завдає безрозсудна нестримність гордині),
Де твоїх сім синочків, сім дочок вродливих?
Де потіха і радість часів тих чванливих?
Бачу я чотирнадцять гробів, що віками
Ти в уяві людей обнімаєш руками,
Діточок своїх склавши в холодні могилі,
Бо згубили їх люті безжалісні сили!
Тож так квіти вмирають під вістрям-косюю,
Чи коли їх ламає дощами-грозою.
Де взяла ти наснаги, щоб жити, о мати,
Як той жаль не зумів тебе зразу зламати?
Нащо стріли ви клали прудкі на тятиви,
Аполлоне, Діано,— боги злі і мстиві?
З милосердя чи з гніву до тої гордині
Вкоротить ви їй віку в скорботній годнині!
Мало кари Ніобі було ще та муки —
Скам'яніти ж бо мусила мати з розпуки!
І стоїть на вершині вона, на Сіпілі,
Під камінням тим рани живі наболілі,
Пробиваються сльози під шаром скалистим
І стікають струмочком прозорим і чистим;
Звірина і пташки в ній п'ють води джерельні,
А горою на неї вітри дмуть пустельні.
Не над прахом став камінь, той прах не ховали,—
То він сам собі гробом вознісся на скали.

ТРЕН XVI

І жаль, і горя біль сплелись у ціле,
Моїм еством усім заволоділи,
Що відректись від рим і лютні мушу,
Губити душу.

Чи я живий іще? Чи марю снами,
Які виходять з кістяної брами,
Несуть у забутті нам світ омани,
Що в безвість кане?

О злудо людська! О шалена мріє!
Усяк пишатись розумом уміє,
Коли не мучать нас життя турботи,
Ані гризоти.

В достатках ми хвалить умієм злидні,
І смутки між утіх нам менше видні,
Коли ще вовна є у пряді, брате,—
На смерть нам чхати.

Але коли нужда приходить з горем —
Не так-то легко жити, як говорим.
Про смерть ми думаєм, коли дверима
Вона вже грима.

Чому в сльозах ти йдеш, о Ціцероне,
Із Риму вигнаний? Його колони
Тобі не дорогі — ти вчив, що всюди
Є Рим і люди.

Чому ж бо ти вмиваєшся сльозою
По донечці? Ти плач назвав гальбою,
Тобі ж ніякі у житті пригоди
Не чинять шкоди!

«Боятися,— мовиш,— лиш безвірні смерті».
Але й тобі, цнотливому, за вперті
Ідкі промови голову віддати
Не хтілось, брате?

Від істин, що людей навчати міг ти,
Сам мусив геть у мить нещастя бігти,—
Ти з ангельським пером терпів без краю,
Як я страждаю.

Не кам'яні ж бо ми, і серця струни,
І мислі наші б'ють під ритм Фортуни.
Прокляття! Чи душі тій легше стане,
Як ятять рани?

О часе, забуття несеш нам хвилі!
Іх розум і святі нести не в силі;
Жалі та біль тяжкий на серці чулім
Втопи в минулім!

ТРЕН XVII

Покарав мене перст божий,
Взяв усе, що миле й гоже:
Серце б'ється неохоче
І душа ледь-ледь тріпоче.

Вранці гляне у віконце
Чи, втомившись, сяде сонце —
Я байдужий: біль без стриму
В серці вічно вже нестиму.

Ні, не висушу ніколи
Сліз отих пекучих, доле,
Мушу плакати! Мій боже,
Хто твій суд минути може?

Що з того, що моря в вічі
Ми не бачили, ні в січі
Не були? — Нещастя всюди
Нас зустріне, добрі люди.

Жив я скромно, жив я тихо,
Не гадав зустріти лихо,
Думав, заздність, злі пригоди
Вже мені не вчинять шкоди.

Враз, проте, зневажить богу
Всю людську пересторогу.
Тим страшніше покарання
Маю за свої старання.

Розум мій, колись нескутий,
Міг усе в житті збагнути,
Нині ледве світить вбого,
Я ж надію мав на нього.

Хоч і прагне він порою
Розлучить мене з журбою,
Та його зусилля кволі
Не страшні суворій долі.

О, па вітер ми говорим,
Щоб не звати горя горем;
Бо сміятись у жалобі
Божевілля лиш могло би.

Знаю добре, що розмова,
Мов плачі, не варті слова,
Попри всі свої старання
Тільки мпожила стражданя.

Горе мучить болем душу,
Мимоволі плакать мушу,
А зневага, замість шани,
В серці відкриває рани.

Розум наш, великий боже,
Помогти в біді не може.
Хто добра мені бажає —
Інші ліки хай шукає!

День у день від горя плачу,
Бо вже всі надії трачу,
Що дістану я спасіння
Без господнього веління.

ТРЕН XVIII

Боже, твої неслухняні ми діти
Вмієм у щасті радіти,
Ми, до утіх лиш охочі,
Рідко до тебе звертаємо очі.

Ми забуваєм, що всі ті щедроти
Ти даруватимеш доти,
Поки ми вдячності й шани
Сповнені будем до тебе, наш пане.

Будь повелителем строгим, звели ти
В міру нам втіх наділити!
Имення твоє щоб не впало,
Кару пошли, якщо ласки нам мало!

Тільки карай нас, як батько дитину
Часом кара за провину,—
Зм'якнем, смиренні мпряни,
Наче той сніг, що від сонечка тане.

Кара твоя немилуча і скоро,
Тільки десниця сувора
Грізно повисне над нами —
Гнів твій один будить страх до безтями.

Ласку для кожної маєш людини —
Світ наш скоріше загине,
Ніж погордуєш ти смертним,
Хоч непокірним був довго і впертим.

Перед тобою я грішник одвіку,
Та твою ласку велику
Гнів хай ніколи не зборе,
Зглянься на мене, візьми мое горе!

ТРЕН XIX, АБО СОН

Цілу ніч мені спати жалі не давали,
Щоб хоч серце спочило від горя навали.
На зорі лиш утома мене приморила —
Сон тяжкий наді мною простер чорні крила.
І приснилось, що мати моя завітала
З того світу, Уршулю в обіймах тримала,
Наче доня не вмерла — прийшла до кімнати,
Щоб молитву за татом своїм проказати.
У сорочечці білій своїй, кучерява,
Із усміхненим личком, рум'яна, ласкава,
Я чекаю, що буде, а мати питає:
«Чи тебе, Яне, сон чи пак жаль огортає?»
Тут я важко зітхнув, все здавалось явою,—
Ніби я пробудився і справді зі мною
Рідна мати таку повела тоді мову:
«Привели мене сльози твої сюди знову
З потойбічного світу: в те вічне заслання
Донеслися до мертвих тужливі рндання.
Я тобі люблю доню, узявши на руки,
Принесла, щоб ти глянув на неї і муки
Вгамував безконечні,— вони твої сили
Й підупале здоров'я ще більш підкосили;
Догориш ти дотла так, бо схожий ти, сину,
На запалену кимось сухеньку лучину.
Чи гадаєш ти, може, що ми повмиралн,
То вже сонце і зорі для нас позгасали?
Ми життям живемо там пречистим духовним —
Не зрівняти ж бо душу із тілом гріховним.
Прах обернеться прахом, проте хіба гине
Те духовне, дароване з неба, в людини?
Не журися, мій сину, знайди в собі силу,
Вір — не вмерла Уршуля, зійшовши в могилу,
Не змінилася навіть подоба дитяти,
Щоб її твої очі могли упізнати.
Її місце на небі у янгольськiм хорі —
Там, де вранішні світять вам ясні зорі,

Молить бога за матір-вітця, як бувало
При житті, хоч маля всіх і слів ще не знало.
Може, журишся, сину, що доня назавше
Відійшла з того світу, утіх не зазнавши
У житті коротенькім? О марне і вбоге
Животіння те ваше, бо смутки й тривоги
Переважають радість! Ти сам того плоду
В повній мірі вкушати одержав нагоду!
Чи натішився ти так своєю дочкою,
Що ту радість велику з жалями й журбою,
Які носиш сьогодні, рівняти можливо?
Ти мовчиш. Поміркуй над усім пеквапливо,
Не вбивайся так тяжко, що донечку милу
Довелось зарані покласти в могилу!
Не утіхи чекали на неї — турботи,
Тяжка праця і сльози, жалі та гризоти,
Що їх надмір у світі, а те, що їм миле, —
Не отямляться люди, як враз загубили;
Так їм завше ведеться, щось мучить їх завше,
Не прожити їм, зради й зпевір не зазнавши.
Тож навіщо ти плачеш? Що мало страждала?
Що жоною чпеюсь за посаг не стала?
Що не знала погрози, ні лайки чужої?
Ані болю пологів, ні муки тяжкої?
І не має гризоти, як та її мати,
Що тепер запитай лиш, — не зна, що казати:
Чи родить, чи ховати? — Сумне та буденне
Вам життя прикрашає коротке, нужденне!
Тільки в царстві небеснім привілля правдиве
І життя не бентежить нікого бурхливе,
Ні турбот не буває, ні праці земної,
Злих пригод там не знають, ні долі лихої,
Не діймають недуги і старість немила,
Смерть сльозами не вп'ється — вона там безсила.
Безконечне життя там і роздумів плії,
Щоб збагнути буття і речей всіх причини.
Не заходить ніколи за обрії ясне
Величавее сонце, і день не погасне.

Споглядаємо завжди на троні творця ми —
Це для вас на землі недоступне віками.
Над усім тим подумай, чекай на годину
Неминучу прищестя великого, сину!
Ти пізнав, чого варте по світу блукання,
Тож спрямуй на щось краще свої поривання!
Добру долю обрала дочка твоя мила,
Бо Уршуля відразу так само зробила,
Як отой, що уперше в дорогу далеку
На човні відпливає, та вздрить небезпеку
І поверне на берег. А тих, що вітрило
Підіяли проти вітру, на скелі носило,
Мерзли в водах холодних, вмиралн безсилі,—
Викидали на берег лиш декого хвилі.
Утекти ж бо від смерті вона б не зуміла —
Хай жила б навіть довше, ніж давня Сивіла.
Упокоїтись краще воліла у бозі,
Ніж іти по нелégкій життєвій дорозі.
А як в інших, буває, помруть батько-матн —
Неминуче сирітства й бідн їм зазнати.
Заміж випхають панну як-небудь із дому —
Невтямки, куди статки пощезли, нікому,
Інших силою схоплять свої чи монголи,
Поженуть із ордою крізь дикее поле,
На довічну ганьбу, на життя під'яремпе,
Щобн смерті у бога просили даремне.
Твоїй доні того вже боятись не треба,
Вознеслась-бо зарані душею до неба,
Не зазнавши журбн тими ранішнми днями,
Не прийнявши на душу гріховної плями.
Все те сталось на краще, повір мені, сину,
Тож не треба жаліти кохану дитинну.
Угамуй свої сльози — не вернеш надії,
Пам'ятай: тільки розум і стійкість у дії
Найдорожчі для тебе! Візьми себе в руки,
Будь достойним, мій сину, відкинь свої муки.
Від народження миті по смертну годину
Переслідує лихо нещасну людину.

І нічого не вдієш! Бо з власної волі
Йти ніхто не спроможний усупереч долі.
Всім нелегко, як горе навалиться люте,
То чому б то найважче тобі мало бути?
Була смертюю доня, як ти, рідний сину,
І призначену мала судьбою хвилину.
Може, трохи завчасну! Але не люднині
Визначати, що краще на світі цім нині.
Невідомі господні вам мислі, діяння,
І сприймати їх треба без слів нарікання.
Тож даремні тут сльози; душа, що злетіла,
Не поверне ніколи до мертвого тіла.
Та людина не здатна, на жаль, до покори,
Перебільшує завжди своє лише горе,
А коли усміхнеться їй щастя безмежне —
Помічати не хоче, сприйма як належне.
Все у власті Фортуни, мій сину коханий,
І не скаржитись треба, як тяжко нам стане,
Бути вдячним належить за ласки господні,
Що не все відібрав ще від тебе сьогодні.
Ти живи, як всі люди, хоч біль твій без міри,—
Не пускаючи в серце упадку й зневіри,
Тим, чого не згубив ще, мій сину, втішайся,
Тим, що нині лишилось тобі, вдовольняйся.
І, нарешті, здобутки і всі твої згуби
Та над книгами праця виснажлива, любий,
Те, що ти про розваги забув і спочинок,
Припесли тобі, сину, належний ужинок?
Вже пора позбирати, що сіяв роками,
Не зневірою жити, а тими плодами!
У біді вмів ти інших колись потішати?
А своєї здолати не вмієш утрати?
Тож лікуйся, умільцю! Час візьме всі болі,
Але той, хто у власній зневірився долі,
Хто зневажає часу зціляючі дії,
Той нехай покладає на розум надії!
А як час усе гоїть? Гризоти торішні
Проганяє, пославши сподіванки втішні

Або клопоти свіжі; а мудра людина
    Передбачити все те завчасу повинна,
    Не в минулому жити — в прийдешнє глядіти,
    Злу і добру Фортуну готова зустріти.
Стій на тім як людина й людського носитель!
    Бог єдиний для всіх нас — суддя і спаситель».
По словах отих щезла, лишивши загадку:
    Наяву чи вві сні слухав я паніматку.

ЕПІТАФІЯ ГАННІ КОХАНОВСЬКІЙ

І ти, Ганно, хутенько пішла за сестрою
    В передчасну дорогу до царства спокою,
Щоб не плакати двічі отцю в безталанні
    І на вічне віддати зусилля останні.

ПРИМІТКИ

ШАХИ

У поемі назви шахових фігур не завжди відповідають усталеним назвам для цієї гри в XVI ст. Тут королева, краля, крульова, пані—ферзь; вершник, лицар—кінь; піп, ксьондз—слон; піший, хват, служниця—пішак. Тура різьбилась тоді у вигляді слона з бивнями, на спині якого містилася фортечна вежа. Правила шахової гри теж були дещо відмінними від сучасних.

«Перейшов король в чорному убранні в кухню — за туру і ряди останні...» — рокірування.

Геліконська панна — муза. Гелікон — гора в Греції, яка вважалася місцем перебування муз.

«Пйотровина ти воскресив з могили?» — жартівливий патяк на лицаря, якого через три роки після смерті нібито воскресив єпископ Станіслав Щепановський, щоб довести своє «право» на його маєток.

Віда Марк (1480—1560) — італійський гуманіст, автор поеми «Гра в шахи», що послужила Кохановському поштовхом для написання «Шахів».

ФРАШКИ

З ПЕРШОЇ КНИГИ

НА СВОЇ КНИГИ

Марс — у римській міфології бог війни.

Ахілл — герой Троянської війни, оспіваний у Гомеровій «Іліаді».

З АНАКРЕОНА

Анакреон (VI ст. до н. е.) — давньогрецький поет. Йому приписують вірші, в яких оспівано кохання й вино.

Купідон — у римській міфології божество кохання, зображуване у вигляді хлопчика з луком і стрілами.

Меріон — один з героїв Троянської війни.

Сарпедон — син верховного бога Зевса, король Лікії, що хотів примирити троянців із греками. Загинув під Троєю.

ПРО ГАННУ

Венера — богиня кохання у римлян.

З АІІАКРЕОНА

Гектор — син троянського царя Пріама, герої оборони Трої.

НА БАРБАРУ

Жартівливий вірш, в якому замість очікуваних рим у другому рядку двовірша даються звороти, що приховують глузування над підстаркуватою героїнею. Римам тут мали бути: *бабо, роки, внуку, ззаду, додому, проспати, шалена, молодята, на-листо, павине, над тобою, сміються, мати.*

ПРО ГОСПОДИНЮ

Бекварк Валентій Грефф (1507—1576) — композитор і лютніст при дворі польського короля Сигізмунда-Августа.

З ДРУГОЇ КНИГИ

ПОЖЕРТВА

Афродіта — богиня кохання і вроди у стародавніх греків.

Лая (IV ст. до н. е.) — звісна своєю красою грецька куртизанка.

З ТРЕТЬОЇ КНИГИ

ДО ГІР І ЛІСІВ

«Грози Сивіліні...» — Сивіла — віщунка у стародавніх греків.

Протей — морське божество, здатне набирати образу тварин і фантастичних істот.

ПРО КОХАННЯ

Прометей — відомий міфічний герой, звільнений від мук Геркулесом (Гераклом).

Андромеда — дочка царя Ефіопії Кефея, віддана на поталу потвори і врятована іншим міфічним героєм — Персеєм

ДО ПОЕТІВ

Хірон — кентавр (напівкінь, напівлюдина), вихователь багатьох міфічних героїв.

Орфей — міфічний грецький співець, який грою на арфі та співом зачаровував не лише людей, але й звірів, дерева, гори та море. Брав участь у поході аргонавтів у Колхиду.

ПІСНІ

З ПЕРШОЇ КНИГИ

ПІСНЯ VI

Європа — У пісні йде мова про міфічну Європу, дочку царя Агенора, яку Зевс, перекинувшись у бика, викрав і перевіз на собі на острів Крит, де вона народила від нього трьох синів: Міноса, Радаманфа і Сарпедона.

«Що крізь ворота кістяні...» — Стародавні греки вірили, що сни, які збуваються, приходять до людей з країни снів крізь рогові ворота, а сни, що не збуваються, — крізь кістяні.

ПІСНЯ XVII

«Чому та жінка...» — мова йде про Пенелопу, дружину міфічного царя острова Ітаки — Одиссея.

«Перелюбник» — тут син троянського царя Парис — призвідця війни між греками і троянцями.

ПІСНЯ XXIV

Фокар — мабуть, те саме, що Фуггер — дещо змінене німецьке прізвище тогочасного купця-банкіра.

З ДРУГОЇ КНИГИ

ПІСНЯ II

Амфіон — міфічний цар Фів, поет і музикант. Грою на кифарі змушував кам'яні брили лягати у фортечні стіни.

Арїон (II ст. до н. е.) — старогрецький поет, якого вважають творцем дніфрамбів.

ПІСНЯ IV

Даная — дочка міфічного царя Лгоса — Акрісія, якому віщували, що син Данаї погубить його. Акрісії замкнув дочку

в підземних покоях, але Зевс дістався до неї у вигляді золотого дощу, і вона народила від нього сина Персея.

Грецький пророк — Амфіарай, дружина якого, спокусившись обіцяним намистом, змусила його виступити проти Фів, що привело його до загибелі.

Македоняець — цар Філіпп Македонський, що часто вдавався до підкупів. Йому приписують вислів: «Немає такого муру, якого б не переступив навантажений золотом осел».

ПІСНЯ VI

«Владарко втішних рим...» — звершення до однієї з муз.

«О воеводо славний...» — можливо, що тут мова йде про воєводу Кшиштофа Радзівілла (1547—1603).

Харон — міфічний перевізник душ померлих.

Лета — за грецькою міфологією, одна з річок у підземному світі мертвих.

ПІСНЯ XV

«Марс воен зречеться...» — Марс був коханцем Венери, за що її чоловік, бог ковальства Гефест, закував обох у майстерню вкювану сіль.

ПІСНЯ XVIII

Мова йде про подорож Орфея у підземне царство мертвих, щоб відшукати там свою дружину Еврідіку.

Іксион — цар лаптів у Фессалії, що наслідився збезчестити богиню Юнону. За це був у підземному царстві прикутий до вогненного колеса, яке вічно оберталося.

Тітій — пелетень, якого Зевс уразив громом за образу богині Латони.

«В дівиць нещасних...» — Йдеться про Данаїд, дочок лівійського царя Даная, що був змушений віддати їх за синів царя Єгипту і примусив повбивати чоловіків у першу ж ніч. Тільки одна з Данаїд, Гіпермнестра, врятувала свого чоловіка Лінкея.

ПІСНЯ XX

Біскуп — Пйотр Мпшковський (1505—1591), полоцький і краківський єпископ, друг і протектор Кохановського.

ПІСНЯ XXII

Алкей (VII ст. до н. е.) — поет, якого вважають основоположником грецької лірики.

Вакх — у грецькій міфології бог родючості, виноградарства та виноробства.

Ерот — бог кохання у грецькій міфології, син Афродіти.

Лік — міфічний цар Мізії.

Феб (Аполлон) — у грецькій міфології бог сонця, мудрості і мистецтва.

ПІСНЯ XXIV

С т і к с — за грецькою міфологією, одна з річок у підземному царстві мертвих.

С и р т К і р и н е й с ь к и й — затоки на північних берегах Африки.

КУПАЛЬСЬКА ПІСНЯ ПРО СУБІТКУ

«Як сонце Рака пригріє...» — тобто, як сонце стане над тропіком Рака.

«Що тяг kota, не лякайся...» — тягги kota — глумливе покарання винуватця: його тягли по воді чи калюжах, обв'язавши мотузкою, на другому кінці якої прив'язували kota; «тягги kota» — виставити на посміховисько.

«Я з вами в гурті співаю...» — Сюжетною основою цієї пісні послужив відомий міф про Філомелу і Прокну (за поемою Овідія «Метаморфози»).

Ц е н а р, г о н ь о н н' — танці, що були популярні в Польщі у XVI—XVII ст.

ТРЕНИ

«*Tales sunt hominum mentes...*» — «Помисли людей залежать від того, яким світлом сам отець Юпітер осяє землі врожайні». Дистих із Гомерової «Одіссеї» в латинському перекладі Цицерона. В українському перекладі із старогрецької Борнса Тена він звучить так:

«Думка людей на землі такою буває, яку їм

Батько безсмертний і роду людського в той день посилає».
(Пісня XVIII, вірші 136—137).

ТРЕН I

Г е р а к л і т Е ф е с ь к и й (бл. 544 — бл. 470 до н. е.) — давньогрецький філософ-матеріаліст, один з основоположників діалектики, якого в давнину вважали за невинного песнміста, що завжди нарікав на марність людського життя.

С і м о н і д (бл. 556—468 до н. е.) — писав численні трени та епітафії.

П р о з е р п і н а (Персефона) — богиня підземного царства, дочка Юпітера (Зевса), дружина бога Плутона, володаря підземного царства мертвих.

ТРЕН IV

Н і о б а (Нюбея) — у грецькій міфології дружина царя Фів Амфіона, котра пишалася, що має 14 (чи 12) дітей, глузуючи з богині Латони, в якій було тільки двоє. Діти Латони Аполлон

і Артеміда помстилися за матір, вбивши дочок та синів Ніоби. Побачивши мертвими своїх дітей, Ніоба з розпачу перетворилася на скелю, а її образ став символом матері-страдниці.

ТРЕН VI

Сафо (Сафо; VII—VI ст. до н. е.) — давньогрецька поетеса, що жила на острові Лесбосі. Кохановський порівнює Уршулю з Сафо тому, що в неї начебто вже в ранньому дитинстві виявилось поетичне обдарування.

ТРЕН XI

Марк Юлій Брут (85—42 до н. е.) — римський політичний діяч, один з організаторів та учасників вбивства Юлія Цезаря; покіпчив з собою.

ТРЕН XV

Ерато — одна з дев'яти муз грецької міфології, покровителька любовної поезії.

«Згорьована маги» — Ніоба.

Сіпіл — гора в Лідії (Азія), на яку, за міфом, занесло вітром скам'янілу Ніобу.

ТРЕН XVI

Пряля — Мойра (у греків), або Парка (у римлян) — одна з трьох богинь долі; вона пряла нитку людського життя.

Ціцерон Марк Туллій (106—43 до н. е.) — давньоримський політичний діяч, оратор, філософ та письменник. За філософськими поглядами — еkleктик, противник матеріалізму й атеїзму.

З М І С Т

Чорноліський співець.
Петро Тимочко 5

ШАХИ 15

ФРАШКИ 33

З ПЕРШОЇ КНИГИ

До гостя 34

На свої книги 34

Про людське життя 34

З Анакреона

(«Хочу я
про бій співати...») 35

Про Гаїну

(«Втекло кудись
серце мов безталанне») 35

На стару 35

З Анакреона

(«То даремні намагання...») 36

До Павла 36

Сон 37

На розбещених дідичів 37

На побожну 37

Про себе 37

Про Заздрість 38

Про доброго пана 38

На Барбару 38

На подушку 39

На заклопотаного 39

На папу римського 39

На папського посланника 39

Про ксьондза 40

Про господиню 40

П'яниці 40

Про хлопця 40

Про Гаїну

(«На горі дуби та клени...») 41

З Анакреона

(«Коли б за повну
золота горбину...») 41

Про польського шляхтича 41

На молодість 42

На старість 42

На смерть 42

На турботливих 42

З ДРУГОЇ КНИГИ

Про розлучення 43

На липу 43

На ружу 43

До Яна 44

На проповідника 45

Пожертва 45

До дівки

(«Дай насолод отих...») 45

До сну 45

На фрашки 46

До Войтка 46

До Гаїни 46

До дівки

(«Обминаєш, красна діво...») 47

До Анни 47

Про Рим 47

З ТРЕТЬОЇ КНИГИ

До гір та лісів 48

Про кохання 48

До поетів 49

До Магдалени 49

Про душу 50

На дім у Чорнолісі 50

На здоров'я 50

Про Марка 51

До дівки

(«Ти від мене не втікай...») 51

Селянський натяк 51

ПІСНІ 53

З ПЕРШОЇ КНИГИ

Пісні II 55

Пісня III 56

Пісня IV 57

Пісня V 57

Пісня VI 58

Пісня VII 60

Пісня VIII 61

Пісня IX 62

Пісня XII 63

Пісня XIV 64

Пісня XV 65
Пісня XVI 66
Пісня XVII 67
Пісня XVIII 68
Пісня XIX 70
Пісня XX 71
Пісня XXI 72
Пісня XXII 74
Пісня XXIII 74
Пісня XXIV 75

З ДРУГОЇ КНИГИ

Пісня I 77
Пісня II 79
Пісня III 81
Пісня IV 81
Пісня V 83
Пісня VI 85
Пісня VII 85
Пісня IX 86
Пісня X 87
Пісня XI 88
Пісня XII 88
Пісня XIV 89
Пісня XV 90
Пісня XVI 91
Пісня XVII 91
Пісня XVIII 92
Пісня XIX 93
Пісня XX 94

Пісня XXI 95
Пісня XXII 96
Пісня XXIII 96
Пісня XXIV 97

Купальська пісня про субітку 98

ТРЕНИ 115

Трен I 117
Трен II 117
Трен III 118
Трен IV 119
Трен V 119
Трен VI 120
Трен VII 121
Трен VIII 121
Трен IX 122
Трен X 122
Трен XI 123
Трен XII 123
Трен XIII 124
Трен XIV 125
Трен XV 125
Трен XVI 126
Трен XVII 128
Трен XVIII 130
Трен XIX, або Сон 131
Епітафія Гаши Кохановській 135

П р и м і т к и 136

ЯН КОХАНОВСКИЙ

Стихи

Перевод с польского,
предисловие и примечания
Петра Семеновича Тымочко

Издательство «Дніпро»
(На українском языке)

Редактор Жолоб С. К.
Художник Коритович В. В.
Художий редактор Мітченко В. С.
Технічний редактор Талізїна О. Г.
Коректор Харчун С. І.

Информ. бланк № 1142.

Здано до складання 27.02.80.

Підписано до друку 09.07.80.

Формат 75×90¹/₃₂.

Папір друкарський № 1. Гарнітура літературна.

Друк високий. Умови друк. арк. 5,625.

Обл.-вид. арк. 6,134. Тираж 5000.

Зам. 83. Ціна 80 к.

Видавництво «Дніпро».
252601, Київ-МСП, вул. Володимирська, 42.

Київська книжкова фабрика «Жовтень»
республіканського виробничого об'єднання
«Поліграфкнига»,
252053, Київ, Артема, 25.

Кохановський Я.

К75 Поезії.—Перекл. з польськ. та передм.
П. Тимочка.—К.: Дніпро, 1980—143 с.

В книжку відомого польського поета епохи Відродження ввійшли його краці фразки та пісні, поема «Шахи» і цикл слегій «Трени». Це—перше окреме видання поезій польського класика українською мовою.

К $\frac{70404-181}{M205(04)-80}$ 181—80. 4703000000 И(Пол)

80 кол.